

ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN FIRAT KALKANI HAREKÂTININ MEŞRULUĞU SORUNU

THE ISSUE OF LEGITIMACY OF THE OPERATION EUPHRATES SHIELD IN TERMS OF INTERNATIONAL LAW

Süleyman Sırrı TERZİOĞLU*

Özet: Terör örgütleri DAESH ve PYD/YPG, Türkiye'yi hedef alan saldırılar gerçekleştirmektedir. Türkiye, bu terör saldırılarını durdurabilmek için Fırat Kalkanı Harekâtını başlatmıştır. Türkiye, uluslararası teröristlere karşı meşru müdafaa hakkına sahiptir. Fırat Kalkanı Harekâtı, Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı çerçevesinde uluslararası hukuka uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fırat Kalkanı Harekâtı, Türkiye, Suriye, Uluslararası Hukuk, Meşru Müdafaa

Abstract: Terrorist organizations ISIS and PYD/YPG are carrying out attacks targeting Turkey. Turkey has launched the Operation Euphrates Shield to cease those terrorist attacks. Turkey has the right to self-defense against international terrorism. The Operation Euphrates Shield was carried out in accordance with international law related to Turkey's right to self-defense.

Keywords: Operation Euphrates Shield, Turkey, Syria, International Law, Self-Defence

Giriş

DAESH ve PYD/YPG terör örgütlerinin Türkiye'ye yönelik faaliyetleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu saldırıları bertaraf edebilmesi için gereken tedbirleri almasını gerektirmiştir. Türkiye, ülkesi içinde faaliyet gösteren terörist örgütlere karşı iç hukuku çerçevesinde gereken tedbirleri alma ve mücadele etme hakkında sahiptir. Ancak Türkiye'nin, ülkesi dışından, başka bir devletin ülkesinden, yani Suriye'de faaliyet gösteren terör örgütlerinden yapılan saldırıları bertaraf edebilmesi için, bunlara yönelik kuvvet kullanması gerekmiştir.

* Doç. Dr., ORCID: 0000-0002-4719-8937

Dolayısıyla bu faaliyetlerin engellenebilmesi için Suriye Arap Cumhuriyeti ülkesinde bir kuvvet kullanma eyleminin gerçekleştirilmesi zorunluluğu doğmuştur.

24 Ağustos 2016 tarihinde başlayıp, 29 Mart 2017 günü sona erdiği açıklanan ve “Fırat Kalkanı Harekâtı”¹ adı verilen kuvvet kullanımı eylemi, uluslararası alanda çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalardan birisi de, Harekâtın uluslararası hukuk açısından meşru olup olmadığı sorunudur. Zira kimi devletler, Harekâtın uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia ederken,² Türkiye, haklı olarak Harekâtın uluslararası hukuk açısından meşru olduğunu ileri sürmektedir. Her ne kadar Harekât sona ermiş olsa da, uluslararası hukuka aykırılığı iddiaları nedeniyle, ilerde Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin sorumluluğunun ileri sürülmesi ihtimal dâhilindedir. Bu durumda Türkiye’nin bu eyleminin meşruluğunun, uluslararası hukuk açısından şimdiden doğru değerlendirilmesi ve konunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Bu çalışmada Harekâtın uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi yapılacaktır. Bunun için öncelikle Harekâta neden olan gelişmelerin tarihî arka plânı ele alınacak, Harekâtın hedefi olan örgütlerin ve bu örgütlerin eylemlerinin niteliği değerlendirilecek, Harekâtın iç hukuka ve özellikle de uluslararası hukuka uygun olup olmadığı sorunu tartışılacaktır. Harekâta ilişkin olarak uluslararası hukuk boyutuyla ele alınabilecek çeşitli konular olsa da, çalışmamızı Harekâtın meşruiyeti sorunu ile sınırlandırdık.

1- Tarihî Arka Plân

Bazı Arap devletlerinde ortaya çıkan ve “Arap Baharı” olarak adlandırılan halk hareketleri Suriye’ye de sıçramıştır. 15 Mart 2011 tarihinde başlayan barışçıl protestolar, zamanla isyana dönüşmüştür. Suriye’de yönetim muhaliflerinin, rejim tarafından sert tedbirlerle baskı altına alınması sonucu, muhalif gruplar rejime karşı silahlı mücadele başlatmıştır. Kimisi diğer devletlerce desteklenen rejim karşıtı mu-

¹ Çalışmamızda “Fırat Kalkanı Harekâtı” ifadesini tercih ettik. Zira medyada ve zaman zaman resmî çevrelerce “Fırat Kalkanı Operasyonu” ifadesi kullanılsa da, çoğu resmî açıklamalarda “Fırat Kalkanı Harekâtı” ifadesi kullanılmaktadır.

² Bu konuya aşağıda değinilecektir.

halif gruplar, rejime karşı mücadele etmenin yanında, zaman zaman kendi aralarında da çatışmışlar ve çatışmaktadırlar.³

Ülke çapına yayılan olayların engellenebilmesi için Suriye Cumhurbaşkanı Esad, siyasi mahkûmların tahliyesi, hükümetin değişmesi ve 48 yıl süren olağanüstü hal rejiminin kaldırılmasını içeren bazı kararlar almıştır. Ancak gösteriler sona ermemiş ve şiddet devam etmiştir. Olayların şiddetlenmesi üzerine, BM İnsan Hakları Konseyi, Suriye’de gerçekleşen insan hakları ihlallerini araştırmak üzere, 22-23 Ağustos 2011 tarihlerinde yapılan toplantısında, uluslararası bir soruşturma komisyonunun kurulmasını kararlaştırmıştır.⁴ Ancak 4 Ekim 2011 tarihinde, BM Şartı’nın 41. maddesi uyarınca Suriye’ye yönelik olarak olası önlemlerin alınmasını tavsiye eden BM Güvenlik Konseyi karar taslağı,⁵ Çin ve Rusya tarafından veto edilmiştir.⁶

2011 yılının Ekim ayında muhalifler, İstanbul’da bir araya gelerek, “Suriye Ulusal Konseyini” kurduklarını ilan ettiler. Ancak Suriye Ulusal Konseyi, yaşadığı iç çatışmalar nedeniyle uluslararası toplumun desteğini tam olarak kazanamamıştır. Bu yüzden muhalifler, 11 Kasım 2012 tarihinde Doha’da bir araya gelerek, “Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu” adı altında daha geniş kapsamlı bir yapı oluşturdular.⁷

Yukarıda bahsettiğimiz Kararı⁸ üzerine BM İnsan Hakları Konseyi tarafından kurulan “Suriye Arap Cumhuriyeti Bağımsız Uluslararası Soruşturma Komisyonu”, 23 Kasım 2011 tarihli Raporunda, Suriye Arap Cumhuriyeti’ndeki silahlı şiddetin, uluslararası hukuka göre bir iç silahlı çatışma seviyesine çıkma riski taşıdığını, bu durumda insancıl hukukun uygulanacağı değerlendirilmesinde bulunmuştur.⁹ Bu arada BM Genel Kurulu da, 2011 yılından itibaren Suriye’yi kınayan çeşitli kararlar almıştır.¹⁰

³ Suriye’deki olayların kronolojisi için bkz. <http://www.securitycouncilreport.org/chronology/syria.php> (E.T. 11.07.2017)

⁴ A/HRC/RES/S-17/1

⁵ S/2011/612

⁶ The 6627th meeting of the UN Security Council, 4 October 2011 (S/PV.6627)

⁷ Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu hakkında geniş bilgi için bkz. <http://tr.etilaf.org/> (E.T. 10.07.2017)

⁸ A/HRC/RES/S-17/1

⁹ UN Human Rights Council, Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, A/HRC/S-17/2/Add.1, 23 November 2011, para. 97

¹⁰ BM Genel Kurulunda alınan çeşitli kararlarda, Suriyeli yetkililer, ciddi ve siste-

Sürece Arap Birliği de dâhil olarak, 12 Kasım 2011 tarihinde Suriye'nin de onayladığı, Suriye krizinin çözümü için şiddet eylemlerini ve diğer insan hakları ihlallerinin durdurulmasını öngören bir Eylem Planı kabul etmiştir.¹¹ Ancak şiddet olayları devam etmiş ve Birlik, 12 Kasım 2011 tarihinde de Suriye'nin örgütteki üyeliğini askıya alan ve aynı zamanda ekonomik ve siyasi yaptırımların uygulanmasını öngören bir karar almıştır. Suriye'ye ülkede düzeni sağlaması için dört günlük bir süre tanınmış, ancak herhangi bir gelişme olmaması üzerine, askıya alma kararı 16 Kasım tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.¹² Eylem Planına uygun olarak, Suriye ile Arap Birliği arasında, 19 Aralık 2011 tarihinde, Arap gözlemcilerin Suriye'de görev yapmalarına izin veren protokol imzalanmıştır. Ancak 19 Ocak 2012 tarihinde gözlemci heyetinin görevi, çeşitli tartışmaların ve sorunların ardından sona ermiştir.¹³ 2012 yılının Şubat ayında Suriye'de yeni anayasa halk oylamasında yüzde 89,4 oy oranı ile kabul edilmiştir. Mart ayında Türkiye, şiddet olayları nedeniyle Şam'daki büyükelçiliğini geçici olarak kapatmıştır.

Arap Birliği tarafından hazırlanan 2 Kasım 2011 tarihli Eylem Planını destekleyen 4 Şubat 2012 tarihli BM Güvenlik Konseyi karar tasarısı¹⁴ Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir. 23 Şubat 2012 tarihinde Arap Birliği ve BM, BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ı, BM-Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi olarak atamıştır.¹⁵ Annan, altı maddelik Planı¹⁶ Suriye yönetimine sunmuş ve Plan, Suriye yönetimi tarafından olumlu karşılanarak uygulanmaya başlanmıştır. 14 Nisan 2012 tari-

matik insan hakları ihlallerini işlemekten dolayı kınanmıştır. Örneğin bkz. A/RES/66/176, A/RES/66/253, A/RES/66/253 B

¹¹ League of Arab States Council Resolution 7436, 7437, Extraordinary Session, 2 November 2011

¹² LAS Council Resolution 7438, Extraordinary Session, 12 November 2011

¹³ Heyet Raporu için bkz. UNSC, S/2012/71, Annex, Enclosure 4, League of Arab States Observer Mission to Syria, "Report of the Head of the League of Arab States Observer Mission to Syria for the period from 24 December 2011 to 18 January 2012"

¹⁴ S/2012/77

¹⁵ SG/SM/14124, 23 February 2012. <http://www.un.org/press/en/2012/sgsm14124.doc.htm> (E.T. 13.07.2017) Bu atama BM Genel Kurulu'nun 16 Şubat 2012 tarihli ve A/RES/66/253 sayılı kararı uyarınca yapılmıştır (para. 11).

¹⁶ Plan metni için bkz. "Six-Point Proposal of the Joint Special Envoy of the United Nations and the League of Arab States", S/RES/2042 (2012) BM Güvenlik Konseyi kararı eki

hinde BM Güvenlik Konseyi, Planın uygulanmasını izlemek için bir gözlemci heyeti [UN Supervision Mission in the Syrian Arab Republic (UNSMIS)] görevlendirme kararı almıştır.¹⁷ Ancak Planın uygulanmaması ve şiddet olaylarının devam etmesi üzerine 2012 Haziranında UNSMIS, görevini askıya almıştır.¹⁸ 19 Temmuz'da UNSMIS'in görev süresini uzatan ve BM Şartı'nın VII. Bölümü çerçevesinde yaptırımlar öngören karar tasarısı,¹⁹ yine Çin ve Rusya tarafından veto edilmiştir. Bunun üzerine 20 Temmuzda da BM Güvenlik Konseyi, Suriye'de bulunan gözlemci heyetinin görev süresini son olarak 30 gün daha uzatılmasını kararlaştırmıştır.²⁰ Şiddetin durmaması üzerine, İslam İşbirliği Teşkilatı da, 14-15 Ağustos 2012 tarihlerinde Mekke'de yapılan 4. Olağanüstü İslam Zirve Toplantısında Suriye'nin üyeliği askıya almıştır.²¹ Kofi Annan'ın görev süresinin bitiminden sonra, 17 Ağustos 2012 tarihinde Cezayir'in eski Dışişleri Bakanı Lahdar İbrahimi BM Suriye Özel Temsilcisi olarak atanmıştır.²²

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Suriye Ulusal Konseyi'nin bekleneni verememesi üzerine, muhalifler, 11 Kasım 2012 tarihinde Doha'da bir araya gelerek, "Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu" adı altında daha geniş kapsamlı bir yapı oluşturdular. 12 Aralık 2012 tarihinde Marakeş'te yapılan Suriye'nin Dostları dördüncü toplantısında bu yeni örgüt meşru olarak tanınmıştır. 30 Haziran 2012 tarihinde Cenevre'de "Suriye Eylem Grubu" adı altında uluslararası

¹⁷ S/RES/2042 (2012). Suriye ile BM arasında UNSMIS ile ilgili olarak 23 Nisan 2012 tarihinde bir anlaşma yapılmıştır. Metin için bkz. S/2012/250. BM Güvenlik Konseyi, daha sonra görev süresinin uzatılması gözlemci sayısının artırılmasına yönelik karar almıştır. S/RES/2043 (2012)

¹⁸ Statement Attributable to the Head of the UN Supervision Mission in Syria, General Robert Mood. http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unsmis/documents/press_mood_16062012.pdf (E.T. 13.07.2017). Ayrıca bkz. Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, A/HRC/21/50, 15 August 2012, para. 17

¹⁹ S/2012/538

²⁰ S/RES/2059 (2012)

²¹ RESOLUTION 2/4-EX (IS)

²² Secretary-General Announces Appointment of Lakhdar Brahimi as Joint Arab League-United Nations Special Representative for Syria, SG/SM/14471, 17 August 2012 [HTTPS://WWW.UN.ORG/PRESS/EN/2012/SGSM14471.DOC.HTM](https://www.un.org/press/en/2012/sgsm14471.doc.htm) (E.T. 12.07.2017). Suriye sorununda BM'nin arabuluculuk girişimleri için bkz. Raymond Hinnebusch-I. William Zartman, et al., "UN Mediation in the Syrian Crisis: From Kofi Annan to Lakhdar Brahimi", International Peace Institute, New York, 2016

bir toplantı düzenlenmiştir. Dönemin BM Suriye Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın girişimiyle organize edilen bu toplantı, Suriye'nin Dostları toplantısına en başından itibaren Çin ve Rusya'nın katılmamasından dolayı, bu devletlerin de katılabileceği meşruiyeti yüksek bir toplantı olarak düşünülmüştür.²³ Sonradan 1. Cenevre süreci olarak adlandırılan bu toplantıda, Annan'ın altı maddelik barış planının desteklenmesi kararı çıkmıştır.²⁴ 24 Mart 2013 tarihinde Doha'da Arap Birliği zirvesi hazırlık toplantısı için bir araya gelen Arap Birliği'ne üye devletlerin dışişleri bakanları, Suriye'nin Arap Birliği'nde Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu tarafından temsil edilmesi kararı almışlardır.²⁵

21 Ağustos 2013 tarihinde Suriye'de rejim tarafından gerçekleştirildiği ileri sürülen kimyasal silahlı saldırı sonrasında Soruşturma Komisyonu, 12 Şubat 2014 tarihli Raporunda,²⁶ 2013 yılı içinde Suriye'nin çeşitli bölgelerinde sarin gazı da dahil olmak üzere Suriye ordusunun stoklarındaki kimyasal silahlarla aynı cins kimyasal silahların kullanıldığı belirtmiştir. Ancak Raporda kimyasal silahların kimin tarafından kullanıldığına dair herhangi bir ifade yer almamıştır. Bu arada BM Genel Sekreteri'nin kararı ile "BM Suriye Arap Cumhuriyeti'nde Kimyasal Silahların Kullanımı İddiaları Araştırma Misyonu" kurulmuştur. Misyona, 16 Eylül 2013 tarihinde, kimyasal silahların kullanıldığını tespit eden Raporunu açıklamıştır.²⁷ Uluslararası kamuoyunun baskısı üzerine, Suriye, "Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretiminin, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Sözleşme"ye taraf olmuş, BM Güvenlik Konseyi de aldığı 2118

²³ Suriye'deki 2012 yılındaki gelişmeler konusunda bkz. Nebi Miş, "Suriye 2012", Ortadoğu Yıllığı, Ed.: Kemal İnat-Muhittin Ataman, Açılım Kitap, İstanbul, 2013, s. 217 vd.

²⁴ Toplantıda alınan kararlar için bkz. "Action Group for Syria Final Communiqué", June 30, 2012, <http://www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniquéActionGroupforSyria.pdf> (E.T. 15.07.2017)

²⁵ <https://www.cnntrk.com/2013/dunya/03/24/arap.birliginde.suriyeyi.muhalifler.temsil.edecek/701427.0/index.html> (E.T. 14.07.2017)

²⁶ UN Human Rights Council, Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, 12 February 2014, A/HRC/25/65, para. 127-129

²⁷ "Report on Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Ghouta Area of Damascus on 21 August 2013", A/67/997-S/2013/553. Suriye'de insan hakları ihlalleri ve kimyasal silah kullanımına ilişkin olarak bkz. Yavuz Güçtürk, İnsanlığın Kaybı Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu, SETA Yayınları, Ankara, 2014

(2013) sayılı Kararla,²⁸ Suriye'nin elindeki kimyasal silahları imha etmesini ve Sözleşme kapsamında kurulan Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) ile işbirliği içinde olması gerektiğini öngörmüştür. Kararın ihlali durumunda, alınacak tedbirler için BM Şartının VII. Bölümüne atıfta bulunmaktadır (para. 21). Suriye konusunda ilk defa bir BM Güvenlik Konseyi kararı, Rusya ve Çin tarafından veto edilmemiştir.

22 Ocak ve 31 Ocak 2014 tarihleri arasında BM Suriye Özel Temsilcisi Lahdar İbrahimi öncülüğünde gerçekleştirilen 2. Cenevre görüşmelerinden de bir sonuç elde edilememiştir. BM Güvenlik Konseyi, 22 Şubat 2014 tarihinde Suriye'de kötüleşen durumun düzeltilmesi konusunda taraflara çağrıda bulunan bir Karar²⁹ almakla birlikte, Suriye'de işlenen suçların Uluslararası Ceza Mahkemesi³⁰ tarafından soruşturulup yargılanabilmesi amacıyla hazırlanan 22 Mayıs 2014 tarihli bir karar taslağı, Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir.³¹ 10 Temmuz 2014 tarihinde, Staffan de Mistura, Ban Ki-moon tarafından BM Suriye Özel Temsilcisi olarak atanmıştır.

2013 yılının Kasım ayında, PYD, kurucu meclisin kurulduğunu ilan etmiştir. Ayrıca 2014 yılı Ocak ayı başında da "Batı Kürdistan Demokratik Özerk Yönetimi Yasama Meclisi" tarafından kabul edilen anayasada Suriye'nin demokratik parlamenter bir sistemle yönetildiği kabul edilirken, "Demokratik Özerk Yönetim, merkezi olmayan sisteme dayalı kurulacak gelecekteki Suriye'nin bir parçasıdır" ifadesi yer almıştır. Anayasada, Suriye'de Kürtlerin yaşadığı kuzeydeki bölgenin Cizre, Kobani ve Afrin olmak üzere 3 kantona ayrıldığı ve bu kantonların Suriye topraklarının bir parçası olduğuna vurgu yapılmıştır. 67 üyeli Meclisin 61 üyesinin katıldığı ve oy birliği ile kabul edilen anayasaya göre, YPG, özerk yönetimin savunma gücü olarak kabul edilmiştir.³² 2014 yılının Haziran ayında da DAESH'in, Irak'ın kuzeyi ve

²⁸ S/RES/2118 (2013)

²⁹ S/RES/2139 (2014)

³⁰ Suriye Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsüne taraf değildir.

³¹ S/2014/348. Bununla birlikte Güvenlik Konseyi, insan hakları ihlallerini, insani yardımı ve terörle mücadeleyi konu alan Suriye ile ilgili çeşitli kararlar alabilmiştir. Bkz. S/RES/2165 (2014), S/RES/2170 (2014), S/RES/2191 (2014), S/RES/2199 (2015), S/RES/2249 (2015). Söz konusu kararlardan belli başlılarına aşağıda değinilecektir.

³² <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-kurtler-ozerklik-ilan-etti> (E.T.)

Suriye’de ele geçirdiği bölgelerde halifelik ilan etmesi üzerine DAES’le Mücadele Küresel Koalisyonu Güçleri, DAES’e hava operasyonları başlatmıştır.

2015 yılı başında DAES, Suriye’de ele geçirdiği bölgeyi genişletmiş, PYD kantonlarını ilan etmiş, muhalifler de askeri bakımdan güçlerini artırmış, Suriye yönetimi askeri bakımdan zayıflamıştır. Suriye yönetiminin, Rusya’dan resmen yardım istemesi üzerine Rusya, 30 Eylül 2015 tarihinden itibaren Suriye’de rejimi destekleyen hava operasyonlarına başlamıştır. Rusya’nın müdahalesi ile birlikte, Suriye yönetimi, Rus güçleri ve İran’ın desteklediği milisler, muhalif güçlere üstünlük kurmuştur. Diğer taraftan DAES’le Mücadele Küresel Koalisyonu ise hava harekâtları ile DAES’i vurmaya devam etmiştir.

Sonraki süreçte de kimyasal silahların kullanılması söz konusu olmuştur. Nitekim BM Güvenlik Konseyi, 6 Mart 2015 tarihinde herhangi bir tarafa sorumluluk atfetmeksizin, Suriye’de klorin gibi zehirli kimyasalların kullanılmasını kınayan ve yaptırım tehdidinde bulunan bir Karar³³ kabul etmiştir. Daha sonra Güvenlik Konseyi, 7 Ağustos 2015 tarihinde Suriye’de kimyasal silahların kullanımında sorumluluğun belirlenmesi için bir BM-OPCW Ortak Araştırma Mekanizmasının kurulmasını öngören Kararı³⁴ kabul etmiştir.

13 Kasım 2015 tarihinde Paris’te DAES tarafından terör saldırısı gerçekleştirilmesinden sonra BM Güvenlik Konseyi, 20 Kasım 2015 tarihinde terörist grupların faaliyetlerini engelleme ve bastırma kapasitesine sahip olan üye devletlere *gerekli tüm tedbirleri alma* çağrısında bulunan bir Karar³⁵ kabul etmiştir. Bu Karar, İngiltere ve Almanya’nın, DAES’le Mücadele Küresel Koalisyon Güçlerine askeri destek vermesinin hukuksal temelini oluşturmuştur.

İlerleyen süreçte Suriye sorununun çözümü için temel referanslardan birisi olan 18 Aralık 2015 tarihli ve 2254 (2015) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı,³⁶ Suriye yönetimi ile muhalifler arasında 2016 yılının

31.07.2017)

³³ S/RES/2209 (2015)

³⁴ S/RES/2235 (2015). Mekanizmanın görev süresi, daha sonra Güvenlik Konseyinin çeşitli kararları ile uzatılmıştır [(S/RES/2314 (2016), (S/RES/2319 (2016)].

³⁵ S/RES/2249 (2015)

³⁶ S/RES/2254 (2015)

Ocak ayında ateşkesin sağlanmasını ve siyasi geçiş sürecini öngörmüştür. Güvenlik Konseyi, 22 Aralıkta ise sınır ötesi insani yardım yetkisini yenileyen bir Karar³⁷ kabul etmiştir. Ancak yine de Suriye’de insan hakları ihlalleri durmamıştır. BM İnsan Hakları Konseyi’nin 3 Şubat 2016 tarihli Raporunda,³⁸ Suriye’de hükümet güçleri tarafından gözaltına alınan ve tutuklanan kişilere işkence edildiği, bu kişilerden hayatlarını kaybedenlerin, kaybolanların bulunduğu ifade edilmiştir. 1 Şubat 2016 tarihinde başlayan 3. Cenevre görüşmeleri, BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura tarafından 3 Şubat’ta, 25 Şubat 2016 tarihine kadar ertelendiği açıklanmış, ancak ertelenen görüşmeler gerçekleşmemiştir. Suriye sorununun çözümü için Rusya ve ABD arasındaki yoğun diplomatik faaliyetler, 26 Şubat 2016 tarihli BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen Karar³⁹ ile desteklenen ateşkes anlaşması ile sonuçlanmıştır. Bununla birlikte Suriye’de çatışmalar durmamıştır.

24 Ağustos 2016 tarihinde, TSK, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile birlikte Fırat Kalkanı Harekâtı’na başlamıştır. 2016 yılının sonlarında Rus hava güçlerinin desteklediği Suriye yönetimi, çok sayıda sivilin öldüğü operasyonlardan sonra Halep’i ele geçirmiştir. Türkiye ve Rusya, sivillerin ve savaşçıların Halep’ten tahliyesi konusunda işbirliği yapmışlar, 21 Aralık 2016 tarihinde Rusya, Türkiye ve İran dışişleri bakanları Moskova’da ortak bir Bildiri imzalamışlardır. Bildiri metninde BM Güvenlik Konseyinin 2254 (2015) sayılı kararı çerçevesinde siyasal sürecin şekillendirilmesi (mad. 6), DAES ve El-Nusraya karşı ortak mücadele (mad. 8) kararları yer almıştır.⁴⁰

19 Aralık 2016 tarihinde BM Güvenlik Konseyi, Halep’in doğusundan sivillerin ve silahlı güçlerin çıkışına gözlemcilik etmek için BM tarafından gözlemci gönderilecek bir Karar⁴¹ kabul etmiştir. Sorunun çözümü konusunda Türkiye’nin de yoğun çabaları olmuştur. Bu bağlamda 31 Aralık 2016 tarihinde, Türkiye ve Rusya’nın Suriye’de ateşkes sağlanmasına yönelik çabalarını destekleyen ve 8 Şubat 2017

³⁷ S/RES/2258 (2015). Güvenlik Konseyi, 21 Aralık 2016 tarihinde bu yetkiyi 10 Şubat 2018 tarihine kadar tekrar yenilemiştir [(S/RES/2332 (2016)].

³⁸ UN Human Rights Council, Out of Sight, Out of Mind: Deaths in Detention in the Syrian Arab Republic, 3 February 2016, A/HRC/31/CRP.1

³⁹ S/RES/2268 (2016)

⁴⁰ Bildirimetni için bkz. <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201612211026428478-rusya-turkiye-iran-suriye-ortak-bildiri/> (E.T. 25.07.2017)

⁴¹ S/RES/2328 (2016)

tarhinde BM gözetiminde Cenevre’de taraflar arasında görüşmelerin yeniden başlamasını öngören BM Güvenlik Konseyi Kararı⁴² kabul edilmiştir. Ancak sağlanan ateşkes birçok kez ihlal edilmiştir. Suriyeli güçler arasındaki 4. Cenevre görüşmeleri, Güvenlik Konseyinin 2254 (2015) sayılı Kararı temelinde, yönetim, anayasaya ve seçim meseleleri çerçevesinde, 23 Şubat ve 3 Mart 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu arada Fırat Kalkanı Harekâtının 29 Mart 2017 günü sona erdiği⁴³ açıklanmıştır.

Cenevre görüşmelerinin dışında Astana’da bir dizi görüşme gerçekleştirilmiştir. 23 Ocak 2017 tarihinde 1. Astana görüşmesi, 16 Şubat 2017 tarihinde 2. Astana görüşmesi, 14 Mart 2017 tarihinde 3. Astana görüşmesi, 3 Mayıs 2017 tarihinde 4. Astana görüşmesi gerçekleştirilmiştir. 4. tur görüşmelerin sonunda “çatışmasızlık bölgelerinin” oluşturulması kararlaştırılmıştır. 4 Temmuz 2017 tarihinde gerçekleştirilen 5. Astana görüşmesinde ise Türkiye, Rusya ve İran heyetleri, çatışmasızlık bölgelerine ilişkin ayrıntıları görüşmek için Ortak Çalışma Grubu oluşturma ve Ağustos ayında yeniden bir araya gelme kararı almışlardır.⁴⁴

Görüldüğü gibi Suriye’de hala devam eden bir çatışma ortamı mevcuttur. Bugüne kadar devam eden süreçte birçok sivil hayatını kaybetmiş, birçok insan hakları ihlalleri gerçekleşmiş, çok ciddi boyutlarda mülteci sorunu ortaya çıkmıştır. Suriye Politika Araştırma Merkezi verilerine göre, çatışmalarda ölen insanların sayısı 2016 Şubatı itibarıyla 470.000’e ulaşmıştır. Silahlı çatışmaların yayılması ve yoğunlaşması vahim bir insani krizle sonuçlanmıştır. BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi verilerine göre Suriye içinde 6,1 milyon insan yerinden olmuş, Suriye dışında ise 4,8 milyon insan sığınma talebinde bulunmuştur. 2016 yılı ortalarında tahminen 1 milyon kişi, kuşatma altındaki bölgelerde yaşamaktaydı ve temel hayat kurtarıcı yardımlardan ve insani destekten mahrum bırakılmıştır.⁴⁵

⁴² S/RES/2336 (2016)

⁴³ Milli Güvenlik Kurulunun 29 Mart 2017 tarihli toplantısından sonra yapılan açıklamada Fırat Kalkanı Harekâtının başarıyla sonuçlandırıldığı bildirilmiştir (para. 3). <http://www.mgk.gov.tr/index.php/29-mart-2017-tarihli-toplant> (E.T. 28.05.2017)

⁴⁴ <http://www.cnnturk.com/dunya/son-dakika-turkiye-rusya-ve-irandan-ortak-karar> (E.T. 13.06.2017)

⁴⁵ HRW Suriye Ülke Özeti, Ocak 2017. Erişim için bkz. <https://www.hrw.org/tr/>

2- Silahlı Çatışma Hukuku Bağlamında Suriye'deki Hukuksal Durum

Bugün Suriye'deki durum, silahlı çatışma hukukuna göre "uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma"⁴⁶ olarak değerlendirilmektedir. 2011'de başlayan olaylar, 2012 yılının ortasından itibaren uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaya dönüşmüştür.

Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara ilişkin tanım, üstü kapalı olarak, 8 Haziran 1977 tarihli Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokolde (Protokol II)⁴⁷ yer almaktadır. Protokole göre, "12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesini, mevcut uygulama koşullarını değiştirmeden, geliştiren ve tamamlayan işbu Protokol 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokolün (1. Protokol) 1. maddesince kapsanmayan ve *bir Yüksek Akit tarafın ülkesinde kendi silahlı kuvvetleriyle muhalif silahlı kuvvetler veya sorumlu komuta altında olan, devamlılık arz eden ve planlı askeri operasyonlar yapmalarına ve bu Protokolü uygulamalarına imkân verecek şekilde bu Yüksek Akit tarafın ülkesinin ait bir kısmı üzerinde kontrolü elinde bulunduran diğer örgütlü silahlı gruplar arasında cereyan eden tüm silahlı çatışmalarda uygulanır.*"⁴⁸

Cenevre Sözleşmelerinin uygulanması konusunda belirli yetkileri olan Uluslararası Kızılhaç Komitesi görüşleri esas alınacak olursa,

world-report/2017/country-chapters/298673 (E.T. 26.07.2017). Ayrıca Suriye Arap Cumhuriyeti Bağımsız Uluslararası Soruşturma Komisyonunun tüm raporları için bkz. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/İCISyria/Pages/Documentation.aspx> (E.T. 26.07.2017)

⁴⁶ Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar konusunda bkz. Fatma Taşdemir, *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009

⁴⁷ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II) 8 June 1977. Türkçe çevirisi için bkz. 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, Yayına Hazırlayanlar: Melike Batur Yamaner-A. Emre Öktem-Bleda Kurtarıncan-Mehmet C. Uzun, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 265 vd.

⁴⁸ Protokole göre, Protokol, silahlı çatışma olarak kabul edilmeyen, ayaklanma, münferit ve düzensiz şiddet eylemleri ve benzer nitelikteki diğer eylemler gibi iç gerginlik karışıklık durumlarında uygulanmaz (mad. 1/2). Bununla birlikte öğretti, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma kavramının kapsamının, bu Protokolden daha geniş olduğu görüşündedir. Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri 4. Kitap, 2. Bası*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 148

Komiteye göre, uluslararası nitelikte olmayan iç silahlı çatışmada, hükümet dışı silahlı gruplar, kendileri arasında ya da hükümet güçlerine karşı, münferit ve tecrit edilmiş şiddet eylemleri seviyesini aşan bir yoğunlukta, sürdürülebilir ve planlı harekât icra etmelerine olanak sağlayacak kolektif bir örgütlenme seviyesinde çarpışır. Ayrıca silahlı gruplar ülke üzerinde belirli bir asgarî denetim de uygulayabilirler.⁴⁹ Görüldüğü gibi Komite, bir silahlı çatışmanın, uluslararası nitelikte olmayan iç silahlı çatışma kabul edilebilmesi için çatışmanın belirli bir yoğunluğu aşmış olması ve örgütlenme seviyesine ulaşmış olması şartlarını aramaktadır. Ülke üzerindeki denetim ise olmazsa olmaz bir şart olarak aranmamaktadır. Konu uluslararası yargı tarafından da değerlendirilmiştir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi de, Tadić Kararı'nda, bir silahlı çatışmanın varlığı için yoğunluk ve örgütlenme unsurlarından bahsetmiştir.⁵⁰

Tadić Kararı ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi görüşleri birlikte değerlendirildiğinde, uluslararası nitelikte olmayan iç silahlı çatışmanın varlığı için, çatışmanın *asgarî bir yoğunluk seviyesine* ulaşmış olması ve çatışmaya müdahil olan tarafların *asgarî bir örgütlenme seviyesine* ulaşmış olmaları gerekmektedir. Suriye'deki durum, insan hakları raporlarına da yansdığı üzere, ağır silahların kullanılması, binlerce insanın ölmesi ve süreklilik arz etmesiyle birlikte belirli bir yoğunluğa ulaştığı, DAESH, El-Nusra Cephesi, ÖSO gibi örgütlenmiş silahlı muhaliflerin yer aldığı bir iç silahlı çatışmaya dönüşmüş durumdadır. Nitekim Uluslararası Kızılhaç Komitesi, 2012 yılının Temmuz ayında Suriye'deki durumu, Humus, İdlib ve Hama'yı da içeren fakat bu bölgelerle sınırlı olmayan ülkenin çeşitli bölümlerinde devam eden bir "uluslararası nitelikte olmayan (iç) silahlı çatışma" olarak nitelendirmiştir.⁵¹ Suriye Arap Cumhuriyeti Bağımsız Uluslararası Soruşturma Komisyonu da, 16 Ağustos 2012 tarihli Raporda, Suriye'deki çatışma-

⁴⁹ International Committee of the Red Cross, Violence and The Use of Force, Geneva, 2011, s. 26

⁵⁰ ICTY, The Prosecutor v. Dusko Tadić, Decision on Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Case No. IT-94-1-A, 2 October 1995, para. 70. Ayrıca bkz. ICTY, Prosecutor v. Tadić, Opinion and Judgment, Case No IT-94-1-T, Trial Chamber, 7 May 1997, para. 562

⁵¹ <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/update/2012/syria-update-2012-07-17.htm> (E.T. 24.06.2017). Aynı saptama Uluslararası Kızılhaç Komitesinin 2012 Yıllık Raporunda da yer almıştır. ICRC, Annual Report 2012, Volume I, Geneva, 2013, s. 443-444

ların bir uluslararası olmayan silahlı çatışma hukuksal eşiğine ulaştığını belirlemiştir.⁵² Ayrıca Raporda, Suriye’de hükümet güçlerinin, hükümet yanlısı grupların, hükümet karşıtı grupların uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk kurallarını ihlal ettikleri, insancıl hukuk kurallarının hem Suriye hükümetini, hem de hükümet karşıtı grupları bağladığı ifade edilmiştir. BM Güvenlik Konseyi de, Suriye ilgili çeşitli kararlarında, tarafların insancıl hukuk kurallarına uyulması gerektiğine atıf yaparak silahlı çatışmanın varlığını kabul etmiş gözükmektedir.⁵³ 17 Aralık 2014 tarihli 2191 sayılı Kararında⁵⁴ ise “iç çatışma (domestic conflict)” ifadesini kullanmıştır.

Suriye’deki durumun uluslararası nitelikte olmayan iç silahlı çatışma olmasının en temel hukuksal sonucu, bu çatışmalarda insancıl hukuk kurallarının uygulanmasının gerekmesi⁵⁵ ve tarafların silahlı çatışma hukuku kurallarına uymayan eylemlerinden dolayı savaş suçları dolayısıyla cezalandırılabilme olasılıklarıdır. Zira Suriye’deki silahlı çatışmalar, çok ağır sonuçlar doğurmuştur. Birçok insan hayatını kaybetmiş, birçok Suriye vatandaşı ülke içinde ve dışında yer değiştirmek zorunda kalmış, kimyasal silahlar kullanılmış, çok ağır insan hakları ihlalleri gerçekleşmiştir. BM Güvenlik Konseyi, özellikle Rusya’nın vetosu nedeniyle Suriye’ye müdahale yönünde bir karar alamamıştır.

Bununla birlikte son gelişmelerden sonra, Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Suriye’deki durumu “uluslararası silahlı çatışma” olarak nitelendirme eğilimindedir. 2017 yılının Nisan ayında Uluslararası Kızılhaç Komitesi Sözcüsü Iolanda Jaquemet, yaptığı açıklamada, Suriye yönetiminin sivillere yönelik kimyasal silah kullandığı iddiaları üzerine, Suriye’nin ABD füzeleri ile vurulmasından sonra, Suriye’deki durumun “uluslararası silahlı çatışmaya ulaştığını” ifade etmiştir.⁵⁶

⁵² UN Human Rights Council, Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, 16 August 2012, A/HRC/21/50, Annex II, para. 3

⁵³ Bkz. S/RES/2139 (2014), S/RES/2165 (2014). Ayrıca 2 Ekim 2013 tarihli BM Güvenlik Konseyi Başkanlık Bildirisi için bkz. S/PRST/2013/15

⁵⁴ S/RES/2191 (2014)

⁵⁵ Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesi, 1977 tarihli II nolu Ek Protokol, uluslararası teamül kuralları.

⁵⁶ <http://www.reuters.com/article/us-afghanistan-blast-idUSKBN1AG0OM> (E.T. 31.07.2017)

Unutulmamalıdır ki, ister uluslararası olmayan silahlı çatışma, isterse uluslararası silahlı çatışma durumu olsun, çatışan taraflar uluslararası insancıl hukuk kurallarına uymakla yükümlüdürler.⁵⁷

3- DAEŞ, PYD/YPG ve Bu Örgütlerin Eylemlerinin Niteliği

Fırat Kalkanı Harekâtının iç hukuk ve uluslararası hukuk açısından değerlendirilebilmesi için, öncelikle Harekâtın gerekçelerinden olan başta DAEŞ olmak üzere, PYD/YPG'nin ve bu örgütlerin eylemlerinin nitelendirilmesi gerekmektedir.

a) DAEŞ

Örgüt, ağırlıklı olarak Irak ve Suriye'de etkinlik gösteren, bu bölgede hilafet devleti kurmak amacıyla güvenlik güçlerine ve sivillere karşı eylemler yapan yasa dışı, silahlı ve ele geçirdiği topraklardaki meşruluğu hiçbir devlet tarafından tanınmayan sefeli cihatçı bir örgüttür.⁵⁸ Bu örgütün ismi de, gelişim sürecine bağlı olarak değişmiştir.⁵⁹ Bu süreç ilk olarak, Ebu Musab El-Zerkavi'nin 2000 yılında Afganistan'da kurduğu "Tevhid ve Cihad Örgütü" ile başlamıştır. ABD'nin Afganistan'ı işgali sonrası, örgüt, ilk olarak İran'a sonra da Irak'a geçiş yapmış ve ABD'nin Irak'ı da işgal etmesiyle birlikte, Koalisyon Güçlerine yönelik mücadelesini artırmış ve büyüyerek 2004 yılında "Irak El-Kaidesi" adını almıştır. Zerkavi'nin 2006 yılında öldürülmesinden sonra, örgütün başına Ebu Eyub El-Mısri geçmiş ve örgüt, adını "Irak İslam Devleti (İİD)" olarak değiştirmiştir. Suriye'deki iç savaş yüzünden merkezi otoritenin zayıflamasından yararlanan örgüt, varlığını Suriye'ye de taşımış ve 2013 yılında "Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) [(Islamic State of Iraq and the Levant) (ISIL)]"⁶⁰ adını almıştır.⁶¹ 2014 yılında hilafet ilan

⁵⁷ Suriye'deki durumun "uluslararasılaşmış silahlı çatışma" olarak nitelendirildiği de görüşler de bulunmaktadır. Bkz. İslam Safa Kaya-Süleyman Zahit Kara, "Uluslararasılaşmış Silahlı Çatışmalarda İşlenen Savaş Suçları: Suriye Örneği", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 131, Temmuz 2015, Sayfa: 35-51
⁵⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/Irak_ve_%C5%9Eam_%C4%B0slam_Devleti (E.T. 12.06.2017)

⁵⁹ Biz makalemizde "DAEŞ" kısaltmasını kullanacağız. Alıntılarda ise alıntıda yer alan kısaltmayı orijinaline sadık kalarak aynen kullanacağız.

⁶⁰ Arapça: Al Devlet-Al-Islamiya Fil Irak Wel Şam (DAEŞ)

⁶¹ Terörün Geldiği Yeni Boyut: İŞİD Örneği, BİLGESAM Rapor No: 67, İstanbul, 2015, s. 16 ("BİLGESAM Rapor No: 67" olarak kısaltılacaktır). Konu hakkında geniş bilgi için bkz. Recep Tayyip Gürler-Ömer Behram Özdemir, "El Kaide'den

etmesinin ardından, kendisini “İslam Devleti” [(Islamic State (IS)]⁶² olarak tanımlamaya başlamıştır.⁶³

Örgüt, ele geçirdiği bölgelerde idari düzenlemeler yapmış, sözde İslam hukuku hükümlerini uygulamış ve vergi toplamıştır. Diğer bir ifadeyle bu bölgelerde egemenlik kurmaya çalışmış ve halifelik ilan ederek devlet kurmayı amaçlamıştır.⁶⁴ Bununla birlikte örgüt, hiçbir devlet tarafından tanınmamış, aksine BM Güvenlik Konseyi tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiştir. BM Güvenlik Konseyi, 15 Ağustos 2014 tarih ve 2170 (2014) sayılı Kararda⁶⁵ DAESH’in terör eylemleri, şiddet içeren aşırı ideolojisi ve devam eden yoğun, sistematik ve yaygın insan hakları istismarı ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri kınanmıştır (para. 1). Böylece söz konusu Karar ile DAESH, açıkça terör örgütü olarak kabul edilmiştir. Daha önceki BM Güvenlik Konseyi’nin terör ile ilgili kararları, daha çok El-Kaide ile ilgili olarak alınmaktaydı. Güvenlik Konseyi’nin 2170 sayılı Kararında, DAESH ayrı bir terör örgütü olarak açıkça zikredilmiş ve sonraki birçok kararında da bu durum tekrarlanmıştır.⁶⁶

Türkiye iç hukukunda da DAESH’i terör örgütü olarak kabul etmiştir. Yargıtay’ın Kararına⁶⁷ göre, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi El Kaide Yaptırımlar Komitesi tarafından 15.04.2014 tarihinde yayımlanan El Kaide Yaptırımlar Listesi incelendiğinde; “El Kaide ile bağlantılı gruplar” başlığı altında, listeye 18.10.2004 tarihinde “Qaida in Iraq (Irak El Kaidesi)” olarak eklendiği, son olarak 30.05.2013 tarihinde değişiklik yapıldığı örgütün

Post-Kaide’ye Dönüşüm İŞİD”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Mayıs 2014, s. 113 vd.

⁶² Arapça: Ed-Devlet’ül İslâmiyye

⁶³ Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından “DEAŞ” kısaltması önerilmiştir. Erdoğan gerekçesini şu şekilde açıklamıştır: “Türkiye’nin asla DEAŞ (İŞİD) gibi bir terör örgütüne destek vermek gibi bir yanlışı olmamıştır. Bazıları DEAŞ’ı İslami örgüt gösterme gayretine giriyor. Kusura bakmasınlar İslam, anlamı barış olan kelime-den türemiştir. Anlamı barış olan bir din asla teröre müsaade etmez. Ve DEAŞ bir terör örgütüdür. Dikkat edin İŞİD ismini de kullanmıyorum DEAŞ diyorum.” <http://www.star.com.tr/guncel/daesh-deas-kelimesinin-anlami-ve-isis-ile-baglantisi-nedir-haber-959798/> (E.T. 10.07.2017)

⁶⁴ DAESH’in devlet niteliğine sahip olup olmadığı tartışmalar için bkz. Yuval Shany-Amichai Cohen-Tal Mimran, “ISIS: Is the Islamic State Really a State?”, <https://en.idi.org.il/articles/5219> (E.T. 11.06.2017)

⁶⁵ S/RES/2170 (2014)

⁶⁶ Örneğin S/RES/2178 (2014), S/RES/2199 (2015)

⁶⁷ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, Esas No: 2015/3515, Karar No: 2015/2323

diğer adı kısmında “u) Islamic State in Iraq and the Levant (Irak ve Şam İslam Devleti)” ibaresinin bulunduğu, “El Kaide ile bağlantılı şahıslar” başlığı altında, ...” ismi ile kayıtlı şahsın bir diğer adının “...” olduğu, “Irak El Kaidesinin” sorumlusu olarak tanımlandığı ve listeye 05.10.2011 tarihinde dâhil edildiği anlaşılmıştır.

Bu sebeplerle, Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) isimli terör örgütü, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK), 1267 (1999), 1988 (2011) ve 1989 (2011) sayılı kararlarıyla listelenen kişi, kuruluş ve organizasyonların tasarrufunda bulunan malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin kararına istinaden, 30.09.2013 tarih ve 2013/5428 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının ekindeki listede “Islamic State in Iraq and the Levant (Irak ve Şam İslam Devleti)” adı altında belirtilmiş ve 10.10.2013 tarihli 28791 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.”

DAEŞ, farklı yöntemlerle Türkiye’yi hedef alan saldırılar gerçekleştirmektedir. Bu saldırıların ilk türü, hedefinde siviller bulunduğu bombalı saldırı ve canlı bomba saldırıdır. Bu saldırılar sonucu, 200’den fazla kişi hayatını kaybetmiş, bine yakın kişi yaralanmıştır. DAEŞ saldırılarının ikinci türünü ise, sınırın Suriye tarafından Türkiye’ye yapılan saldırılar oluşturmaktadır. Bu saldırılarda genellikle güvenlik güçleri ve sınır karakolları hedef alınmıştır. Bununla birlikte genellikle Kilis’in hedef alındığı sivil alanlara yönelik füze saldırıları da gerçekleşmiştir. DAEŞ’in Türkiye’ye yönelik saldırılarının üçüncü türü ise, Türkiye’de yaşayan Suriyeli muhaliflere yönelik suikastlar ve adam kaçırmaya yönelik saldırıdır. DAEŞ, Suriye’de olduğu gibi, Türkiye’ye karşı Irak’ta da Musul kenti ve çevresinde saldırılar gerçekleştirmiştir.⁶⁸ DAEŞ, Türkiye’nin Batı dünyası içinde yer alması, NATO üyesi olması, ABD ile stratejik ilişkileri nedeniyle, Türkiye’yi Dar-ül Harp olarak kabul etmekte ve bu yüzden hedef ülke olarak belirlemektedir.⁶⁹

Görüldüğü gibi, Türkiye’nin meşru müdafaa hakkını kullanmasını gerektirecek terör örgütü DAEŞ tarafından gerçekleştirilen çok sa-

⁶⁸ Sınıflandırma ve saldırılar için bkz. Murat Yeşiltaş-Ömer Behram Özdemir-Rıfat Öncel-Sibel Düz-Bilgehan Öztürk, Sınırdaki Düşman Türkiye’nin DAİŞ İle Mücadelesi, SETA Yayınları, İstanbul, 2016, s. 34-41 (“Yeşiltaş ve diğerleri” olarak kısaltılacaktır).

⁶⁹ BİLGESAM Rapor No: 67, s. 39

yıda eylem söz konusudur. Zira DAESH saldırılarına bakıldığında, bu saldırıların silahlı saldırı boyutuna ulaştığı rahatlıkla ifade edilebilir. Eylemlerin 2014 yılından itibaren başladığı ve halen devam ettiği göz önünde bulundurulursa belirli bir sürekliliğe ve yoğunluğa sahip olduğu görülür. Eylemlerin toplamı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, açıkça silahlı saldırı boyutuna ulaşmıştır. Önemli ölçüde can kaybı ve yaralanma gerçekleşmiş, Türkiye füzelerle hedef alınmış, devlet görevlilerine ve güvenlik güçlerine saldırılar gerçekleşmiş, Musul'daki Türk Konsolosluk personelinin rehin alınması gibi Türkiye'nin egemenliğine yönelik saldırılar yapılmıştır. Türkiye sınırları içinde Suriyeli muhaliflere yönelik suikastlar ve adam kaçırma eylemleri ile Türkiye'nin egemenlik alanında eylem yapılmıştır. Hangi amaçla olursan olsun Türkiye'nin egemenlik alanında eylem yapılması kabul edilemez.

b) PYD/YPG

Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekîtiya Demokrat-PYD), 2003 yılında PKK'nın Suriye kolu olarak kurulmuştur. 2011 sonrası dönemde Suriye'nin kuzeyinde faaliyet gösteren en önemli aktörlerden birisi haline gelen örgüt, 2003 yılında kurulmuş olsa da, geçmişi, PKK'nın Suriye'de faaliyetlerine başladığı 1980'lerin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır.⁷⁰ *Halk Koruma Birlikleri (Yekîneyên Parastina Gel-YPG)* ise PYD'nin silahlı kanadını oluşturmaktadır. PKK ve PYD'nin birbirinden bağımsız örgütler olduğu ileri sürülmektedir. Bununla birlikte iki PYD'yi PKK'dan ayrı düşünmek mümkün değildir. İki yapılanma arasında doğrudan organik, ideolojik ve işlevsel bir bağ ve aralarındaki bağ gösteren çeşitli veriler bulunmaktadır. Türk Hükümeti de aynı görüştedir.⁷¹

⁷⁰ Can Acun-Bünyamin Keskin, PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG, SETA Raporu, SETA Yayınları, 2. Baskı, 2017, s. 11

⁷¹ Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun 9 Aralık 2016 tarihinde TBMM Genel Kurulunda yaptığı, Hükümetin dış politika hedeflerine, uygulamalarına ve güncel konulara ilişkin değerlendirmelerini içeren takdimi tamamlayıcı nitelikteki kitapçıkta, "PKK ile PYD'nin aynı oluşum oldukları gerçeğinin altının çizilmesi de üzerinde ağırlıkla durulan bir konudur. PYD/YPG'nin PKK'nın organik yapısı olduğu, bu anlamda arz ettiği güvenlik tehdidi açısından PKK'dan farksız olduğu ve kontrol ettiği bölgelerde yaşayan Kürtler de dâhil olmak üzere, yerel halka uyguladığı baskı ve zulüm, her vesileyle yapılan temaslarda vurgulanmaktadır." ifadeleri yer almaktadır. 2017 Yılına Girerken Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığı'nun 2017 Mali

Bu verilerden birisi, terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın, 16 Şubat 2002 tarihinde avukatları aracılığı ile PKK yönetimine bu yapılanmanın kurulması talimatını vermesidir. Bu talimatın ardından, PKK'nın 04-10 Nisan 2002 tarihleri arasında gerçekleşen sekizinci kongresinde, İran,⁷² Irak ve Suriye gibi ülkelerde yeni örgütler kurulması hedeflenmiştir.⁷³

PKK-PYD bağlantısını ortaya koyan en önemli verilerden birisi de, PYD Tüzüğüdür.⁷⁴ "Partinin Esasları" başlıklı 2. maddeye göre PYD, terör örgütü lideri "Öcalan'ı kendi lideri ve Kürt halkının kongresi olan Kongra-Geli Kürdistan halkı için en yüksek yasama organı olarak kabul etmektedir." Parti üyesi olabilmek için terör örgütü lideri Öcalan'ın metodunu benimsemek gerekmektedir (mad. 3/a). Parti üyesinin görevleri arasında, terör örgütü lideri "Öcalan'ın ve Kürt halkının değerleriyle gurur duymak, onlara bağlı olmak ve lideri esaretten özgürleştirmek için mücadele etmek" de sayılmaktadır (mad. 3/c). Görüldüğü gibi, PYD Tüzüğü, PKK ile PYD arasındaki organik bağı açıkça ortaya koymaktadır.

Bu organik bağı dışında, fiiliyatta da PKK ve PYD arasındaki bağı teyit eden birçok veri mevcuttur. Örneğin PKK'dan PYD'ye 8000-8500 civarında örgüt üyesinin katıldığı değerlendirilmektedir.⁷⁵ PKK ile PYD/YPG arasında sadece eleman akışının yanında silah, teçhizat, patlayıcı, istihbarat ve taktik paylaşımının da olduğu ifade edilmektedir.⁷⁶

Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, s. 156 http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2017-yili-basinda-dis-politikamiz.pdf (E.T. 28.05.2017)

⁷² Nitekim 2004 yılında İran'da da PKK'nın İran yapılanması olan PJAK (Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê-Kürdistan Özgür Yaşam Partisi) kurulmuştur.

⁷³ Acun-Keskin, s. 11. PYD hakkında ayrıca bkz. Erdem Kaya-Bekir Ünal, "Suriye'nin Kuzeyindeki PYD Yapılanması ve Türkiye", *Orta Doğu'da Değişim ve Türkiye*, Ed.: Atilla Sandıklı- Erdem Kaya, BİLGESAM Yayınları, İstanbul, 2014, s. 277 vd. Serhat Erkmen, Suriye'de Kürt Hareketleri, ORSAM Rapor No: 127, Ankara, 2012

⁷⁴ Tüzüğün Türkçe metni için bkz. Acun-Keskin, s. 62 vd.

⁷⁵ "8.500 from Turkey joined YPG", World Bulletin, 25 June 2015, <http://www.dunyabulteni.net/haber/333531/ypgye-turkiyeden-8-bin-500-kisi-katilmis> (E.T. 27.05.2017). Oktay Bingöl, Suriye'de Kürt Hareketi: PYD/YPG'nin PKK ve Bölgesel Kürt Dinamiği İle İlişkisi ve Türkiye'ye Etkileri, Rapor-014, 13.06.2016, Merkez Strateji Enstitüsü, s. 10 https://www.academia.edu/26431683/Rapor_014_Suriyede_K%C3%BCrt_Hareketi_PYD_YPGnin_PKK_ve_B%C3%B6lgesel_K%C3%BCrt_Dinami%C4%9Fi_%C4%B0le_%C4%B0li_%C5%9Fkisi_ve_T%C3%BCrkiye_Etkileri (E.T. 22.05.2017)

⁷⁶ Tolga Şardan, "YPG, PKK'nın Suriye hareketidir", *Milliyet*, 13 Şubat 2016, <http://>

PYD, 2015 yılı ikinci yarısına kadar Türkiye tarafından terör örgütü olarak tanımlanmamıştır.⁷⁷ Türkiye, 2015 sonu ve 2016 başlarında PYD'nin terörist bir örgüt ve PKK'nın Suriye kolu olduğunu uluslararası topluma anlatmayı amaçlamıştır. Ne yazık ki bu çabalar, uluslararası toplumda karşılık bulmamaktadır. 14-15 Nisan 2016 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleşen İslam İşbirliği Teşkilâtı Zirve Toplantısında, PKK-PYD/YPG'nin terörist örgütler arasında zikredilmesi⁷⁸ dışında, diğer uluslararası kuruluşlar, Türkiye'nin isteğini dikkate almamaktadır.⁷⁹

Tüm bu bilgiler esasında PKK-PYD ilişkisini gün yüzüne çıkarmak için yeterli sayılmaktadır. Ancak PKK/KCK, Suriye'deki kolu olan PYD üzerindeki mutlak kontrolünü farklı isimlerle de devam ettirmiştir. Yapılan araştırmalara göre birçok PKK/KCK üyesi isimler, özellikle Suriye krizinin başlamasının ardından ya PYD saflarına kaydırılmış veya KCK tarafından PYD'nin silahlı faaliyetlerini yürütmeleri için görevlendirilmiştir.⁸⁰ Ayrıca PYD, Suriye'nin kuzeyinde ve Türkiye sınırına yakın bölgelerde "etkin denetim" tesis etmiştir. Dolayısıyla PKK'ya Kuzey Irak benzeri yeni bir alanın açılmış olması Türkiye açısından önemli bir güvenlik sorunu doğurmaktadır.⁸¹

Bunun dışında Türk hukukunda da PKK ve PYD/YPG ilişkisini ortaya koyan mahkeme kararları bulunmaktadır. Mardin 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2014 yılı Ekim ayında Suriye doğumlu YPG'li bir kişiye, "PKK/KCK ile bağlantılı silahlı terör örgütüne üye olmak" suçundan verdiği ceza Yargıtay 16. Ceza Dairesi tarafından onanmıştır. Böylece Mahkemenin verdiği kararı ile YPG ilk kez "silahlı terör örgütü" olarak tanımlanmış, verilen ceza da YPG'ye üyelikten verilen ilk ceza olmuştur.⁸²

www.milliyet.com.tr/ypg-pkk-nin-suriye-hareketidir-gundem-2194026 (E.T. 28.05.2017)

⁷⁷ Bingöl, s. 17

⁷⁸ OIC/SUM-13/2016/Declaration, "13th Session of the Islamic Summit Conference Istanbul Declaration On Unity and Solidarity for Justice and Peace"

⁷⁹ Bingöl, s. 18

⁸⁰ Acun-Keskin, s. 17

⁸¹ERCÜMENT TEZCAN-FATMA TAŞDEMİR, Silahlı Çatışmalar Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Açısından Suriye İç Savaşının Analizi, Ankara Strateji Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 40

⁸² Mahkemenin gerekçeli kararına göre: "Örgüte yakın kaynaklarca Rojava olarak tabir edilen ve bahsi geçen devlet kurma planına ilişkin coğrafyanın batısında kalan Suriye ülkesindeki topraklardan da "Batı Kürdistan" olarak bahsedildiği

PYD/YPG, PKK terör örgütünden ayrı bir örgüt olarak kabul edilse bile, sürekli olarak Türkiye'yi hedef olan saldırılar gerçekleştirmektedir.⁸³ Bu saldırılar, meşru müdafaa hakkını doğuracak yoğunluk ve sürekliliktedir. Bunun dışında 2013 yılının Kasım ayında, PYD, kurucu meclisin kurulduğunu ilan etmiştir. Ayrıca 2014 yılı Ocak ayı başında da "Batı Kürdistan Demokratik Özerk Yönetimi Yasama Meclisi" tarafından kabul edilen anayasada Suriye'nin demokratik parlamenter bir sistemle yönetildiği kabul edilirken, "Demokratik Özerk Yönetim, merkezi olmayan sisteme dayalı kurulacak gelecekteki Suriye'nin bir parçasıdır" ifadesi yer almıştır. Anayasada, Suriye'de Kürtlerin yaşadığı kuzeydeki bölgenin Cizre, Kobani ve Afrin olmak üzere 3 kantona ayrıldığı ve bu kantonların Suriye topraklarının bir parçası olduğuna vurgu yapılmıştır. 67 üyeli Meclisin 61 üyesinin katıldığı ve oy birliği ile kabul edilen anayasaya göre, YPG, özerk yönetimin savunma gücü olarak kabul edilmiştir.⁸⁴ Ayrıca PYD, 2017 yılının Mart ayında da Menbiç'te özerklik ilan etmiştir.⁸⁵ PYD/YPG'nin Suriye içinde özerklik ilan etmesi ya da ayrı devlet kurmaya çalışması, bir devletin içişleri olarak nitelendirilebilir gibi görünse de durum, içişleri ile sınırlandıramayacak kadar karmaşıktır. Zira PYD/YPG'nin özerklik ilan etmesi, sadece Suriye devleti ile sınırlı kalmayacaktır. PKK, son kertede İran, Irak, Suriye ve Türkiye'yi de etkileyecek bir devlet kurma amacındadır. Dolayısıyla PYD/YPG, doğrudan Türkiye'nin toprak bütünlüğüne aykırı olarak faaliyet gösteren ayrılıkçı bir terör örgütüdür. Türkiye'nin

bilindiğinden, bölücü terör örgütünün PKK/KCK adı altında ülkemizde yürüttüğü kanlı faaliyetlerini Suriye ülkesi topraklarında da YPG olarak yürüttüğü anlaşılmaktadır. Örgüt mensuplarının ülkemiz topraklarında PKK/KCK mensubu olarak faaliyet yürütürken, aynı kişilerin sınırın diğer tarafında Suriye topraklarında aynı amaç uğruna yürüttüğü faaliyetler YPG adı altında görülmektedir. Tüm bu hususlar dâhilinde YPG ve YPJ adlı yapılanmaların bölücü terör örgütü PKK/KCK ile birbirine fikri ve organik bağlarla örülü bulundukları, aynı yapının ve ideolojinin ürünü durumunda oldukları anlaşılmaktadır. Buna göre Suriye'de faaliyet gösteren PYD, YPG, YPJ gibi örgütlerin PKK'nın Suriye ülkesinde faaliyet gösteren türdeşleri oldukları, KCK başlığı altında 4 ülkede faaliyet gösteren 4 alt örgütlenmeden biri olduğu, bu örgütlerin aynı amaca hizmet ettikleri, faaliyet amaçlarının ve yöntemlerinin bire bir ve aynı olduğu anlaşılmaktadır." <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1200271-ypg-teror-orgutu-olarak-tanimland> (E.T. 16.06.2017)

⁸³ Türkiye ve PYD/YPG arasında çatışmalar ve YPG'nin Türkiye'ye yönelik saldırıları için bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye-YPG_%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1 (E.T. 03.06.2016)

⁸⁴ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-kurtler-ozerklik-ilan-etti> (E.T. 30.07.2017)

⁸⁵ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39254648> (E.T. 30.07.2017)

meşru müdafaa hakkı doğmuştur. Bu önleyici meşru müdafaa hakkı değildir. Bu durum Türkiye'nin Irak'a yaptığı askeri operasyonların hukuksal gerekçeleri ile benzerlik göstermektedir.⁸⁶

4- Fırat Kalkanı Harekâtı

a) Harekâtın Amaçları

Yetkililer tarafından Harekâtın amacı konusunda çeşitli açıklamalar yapılmıştır. 28 Eylül 2016 tarihli Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Basın Bildirisinde, "hudutlarımızda bir terör koridorunun oluşmaması için başlatılan Fırat Kalkanı Harekâtının öncelikli iki amacından ilkinin, sınır güvenliğimizin sağlanması ve bölgede yaşayanların can ve mal güvenliğinin temin edilmesi; ikincisinin ise, buradaki DEAŞ ile PYD/YPG terör unsurlarının bütünüyle temizlenmesi ve ülkelerinin bütünlüğü için Özgür Suriye Ordusunun desteklenmesi olduğu" ifade edilmiştir.⁸⁷

30 Kasım 2016 tarihli MGK Basın Bildirisinde, "Fırat Kalkanı Harekâtının temel hedefinin, hudut güvenliğimizin sağlanması, ülkemize yönelik saldırıların önlenmesi, DEAŞ ve diğer terör örgütlerinin bölgeden tamamen temizlenmesi olduğu bir kez daha belirtilmiştir. Suriye'nin toprak bütünlüğü esas olmak üzere kardeş Suriye halkının ve bölgedeki vatandaşlarımızın güvenliği için, PKK-PYD/YPG unsurlarının terör koridoru oluşturma hedeflerine izin verilmeyeceği vurgulanmıştır."⁸⁸

29 Mart 2017 tarihli MGK Basın Bildirisinde, sona eren Harekâtın, "ülkemizin sınır güvenliğini sağlamak, DEAŞ terör örgütünün ülkemize yönelik tehdit ve saldırılarını önlemek, yerinden edilmiş Suriyeli kardeşlerimizin ülkelerine dönüşlerine imkân vermek ve Fırat Kalkanı Harekâtı bölgesinde huzur ve güven içerisinde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamak maksadıyla" yürütüldüğü ifade edilmiştir.⁸⁹

⁸⁶ Türkiye'nin Irak'a yaptığı askeri operasyonlar konusunda bkz. Özhan Hancılar, PKK Terörizmi ve Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Açısından Kuvvet Kullanma Hakkı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011

⁸⁷ 28 Eylül 2016 tarihli MGK Basın Bildirisi, para. 5. <http://www.mgk.gov.tr/index.php/28-eyluel-2016-tarihli-toplant> (E.T. 28.05.2017)

⁸⁸ 30 Kasım 2016 tarihli MGK Basın Bildirisi, para. 3. <http://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kas-m-2016-tarihli-toplant> (E.T. 28.05.2017)

⁸⁹ 29 Mart 2017 tarihli MGK Basın Bildirisi, para. 3

Başbakanlık Koordinasyon Merkezinden “Fırat Kalkanı Operasyonu” hakkında yapılan basın açıklamasında, Harekâtın “DAEŞ başta olmak üzere Suriye’deki terör örgütleri unsurlarından ülkemize yönelen tehditlerin uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru müdafaa hakkı kapsamında bertaraf edilmesi, sınır hattımızın terör unsurlarından temizlenmesi, terör örgütlerinin kontrolü altındaki bölgelerde yaşayan ihtiyaç sahiplerine insani yardımların ulaştırılması ve DAEŞ’le Mücadele Uluslararası Koalisyonuna destek vermek amacıyla” yapıldığına işaret edilmiştir.⁹⁰

Tüm bu resmî açıklamalar birlikte değerlendirildiğinde, Harekâtın amaçlarını ana başlıklar altında aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür:

- a) Ülkenin sınır güvenliğinin sağlanması ve sınır hattımızın ve bölgenin terör unsurlarından (DAEŞ ile PYD/YPG) tamamen temizlenmesi,
- b) DAEŞ başta olmak üzere Suriye’deki terör örgütleri unsurlarından ülkemize yönelen tehdit ve saldırıların bertaraf edilmesi, bölgede yaşayanların can ve mal güvenliğinin temin edilmesi,
- c) Yerinden edilmiş Suriye vatandaşlarının ülkelerine dönüşlerini sağlamak,
- d) Terör örgütlerinin kontrolü altındaki bölgelerde yaşayan ihtiyaç sahiplerine insani yardımların ulaştırılması,
- e) DAEŞ’le Mücadele Küresel Koalisyonuna destek vermek,
- f) ÖSO’nun desteklenmesi.

Görüldüğü gibi Harekâtın ana amacını meşru müdafaa hakkının kullanılması oluşturmaktadır. Zira terör örgütlerinin Türkiye’ye yönelik saldırıları, sınır güvenliğinin tehdit altında olması, bölgede yaşayanların can ve mal güvenliklerinin tehlikede olması, doğrudan meşru müdafaa hakkını haklı kılan gerekçelerdir. Harekâtın ÖSO ile birlikte yapılması ve ÖSO’nun desteklenmesi, kanımızca meşru müdafaa hakkı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Zira otorite boşluğu bulunan bir bölgede, yerel unsurlarla birlikte teröre karşı mücadele etmenin meşru müdafaa hakkına hanel getirmeyeceğini düşünüyoruz.

⁹⁰ https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=2a0e4e31-1a6d-4d65-9074-cc8b7097d0f6 (E.T. 28.05.2017)

Açıklamalardan anlaşıldığı kadarı ile Harekâtın ikincil nitelikteki gerekçeleri de bulunmaktadır. Suriye vatandaşlarının ülkelerine dönüşlerini sağlamak, bölgede yaşayan ihtiyaç sahiplerine insani yardımların ulaştırılması, DAES'le Mücadele Küresel Koalisyonuna destek vermek, doğrudan meşru müdafaa hakkı çerçevesinde değerlendirilmese bile, BM Güvenlik Konseyi kararlarının yerine getirilmesine yönelik gerekçeler olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla Harekâtın ikincil amacının DAES'e karşı uluslararası mücadeleye yardım etmek olduğu ifade edilebilir.⁹¹

Nitekim Başbakanlık Koordinasyon Merkezinden "Fırat Kalkanı Operasyonu" hakkında yapılan basın açıklamasında da, bu iki amaca işaret edilerek, ["Fırat Kalkanı Operasyonu" Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 51'inci maddesinde yer alan Meşru Müdafaa Hakkı ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin DAES ile mücadeleye yönelik almış olduğu kararlar çerçevesinde sürdürülmektedir."] denilmiştir.⁹²

⁹¹ Türkiye'nin DAES'le Mücadele Küresel Koalisyonuna katılması belirli bir süreçle dayanmıştır. Türkiye, Koalisyonun askeri planlamasına ilk günden itibaren katılım göstermiştir. 2015 yılının Şubat ayında, mücadele planının bir parçası olarak, Koalisyona olan ulusal katkısını ilan etmiştir. Haziran ayında ABD'nin silahlı hava araçlarını Türkiye'de konuşlandırmasına izin verilmiş, 24 Temmuz'da askeri üsler hem savaş hem de savaş dışı amaçlarla kullanılmak üzere Koalisyonun kullanımına açılmıştır. Bu bağlamda 60'tan fazla uçak üslerde konuşlandırılmıştır. Varılan mutabakattan bu yana, Koalisyon, DAİŞ'e karşı yüzlerce operasyonu İncirlik Üssü'nden gerçekleştirmiştir. Daha sonraki süreçte, Türkiye, 24 Ağustos 2015 tarihinde Türkiye ve ABD arasında imzalanan teknik belge ile Koalisyona resmi olarak katılmış ve Özgün Kararlılık Harekâtına dâhil olmuştur. Bu doğrultuda Türkiye, Koalisyon ile beraber ilk hava operasyonunu 28 Ağustos 2015 tarihinde gerçekleştirmiştir. Yeşiltaş ve diğerleri, s. 64-65

⁹² https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=2a0e4e31-1a6d-4d65-9074-cc8b7097d0f6 (E.T. 28.05.2017). Aynı şekilde, Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun 9 Aralık 2016 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda yaptığı, Hükümetin dış politika hedeflerine, uygulamalarına ve güncel konulara ilişkin değerlendirmelerini içeren takdimi tamamlayıcı nitelikteki kitapçıkta, "Türkiye, Koalisyonun harekâtlarına milli imkân ve yetenekleriyle katkı sağlamaktadır. 24 Temmuz 2015 tarihinden itibaren de Silahlı Kuvvetlerimiz, BM Şartı'nın 51. maddesi uyarınca meşru müdafaa hakkımıza dayanarak ve ilgili BM Güvenlik Konseyi kararları gereğince Suriye içindeki belirli DEAS unsurlarını hedef almışlardır. BM Güvenlik Konseyi'nin 2170 ve 2178 sayılı kararları DEAS'la mücadelede ülkelere sorumluluk yüklemektedir. Ulusal güvenliği için risk ve tehdit oluşturan birçok terör örgütüyle aynı anda mücadele halinde olan ülkemiz, 24 Ağustos günü, Suriye'de muhalif güçlerin DEAS'a karşı giriştiği çabalara Fırat Kalkanı Harekâtı kapsamında destek sağlamaktadır." ifadeleri yer almaktadır. 2017 Yılına Girerken Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığı'nun 2017 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, s.

b) Harekâtın Kapsamı

Fırat Kalkanı Harekâtı, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve TSK tarafından desteklenen Suriye rejimi muhalifi ÖSO'ya bağlı gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir. Harekât, 24 Ağustos 2016 tarihinde başlamıştır. MGK'nın 29 Mart 2017 tarihli toplantısından sonra yapılan açıklamada Fırat Kalkanı Harekâtının başarıyla sonuçlandırıldığı bildirilmiştir (para. 3).⁹³ Dolayısıyla Harekât, 24 Ağustos 2016 ve 29 Mart 2017 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Harekât sona erdiğinde, Harekât kapsamında 2 bin 15 kilometrekarelik bir alanda hâkimiyet sağlanmıştır.⁹⁴

Doğal olarak Harekât başladığında ne zaman sona ereceğinin belirlenmesi olanağı bulunmamaktaydı. Harekât amacına ulaşıncaya sonlandırılma yoluna gidilmiştir. Harekâtın sona ermesine rağmen TSK'ya bağlı unsurların bölgede kalmaya devam etmesi, Harekâtın sona erip ermediği konusunda şüpheleri akla getirebilir. Kanımızca Harekât operasyonel anlamda sona erse de, nihaî amaçların gerçekleşmesi bakımından TSK'nın bölgede kalmaya devam etmesi gereklidir. Zira DAESH'in Türkiye'ye yönelik saldırıları devam etmektedir. Ayrıca bölge DAESH'ten temizlense de, genel olarak Suriye'deki otorite boşluğu göz önünde bulundurulduğunda, DAESH'in tekrar bu bölgeye geri dönme tehlikesi bulunmaktadır. Bu konuya aşağıda "orantılılık" meselesi ele alınırken tekrar değinilecektir.

DAESH saldırıları halen sürmekte olduğu için, Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı sona ermemiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı, meşru müdafaa hakkının kullanılmasının yollarından birisidir. Saldırıların devam ettiği sürece Türkiye, meşru müdafaa hakkını kullanmaya devam edecektir. Bu hak, farklı yöntemlerle, farklı harekât isimleriyle kullanılabilir. Nitekim Başbakan Binali Yıldırım, katıldığı bir televizyon programında Harekâtın sona erdiğini teyit ederken, "Fırat Kalkanı Harekâtı

85 http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2017-yili-basinda-dis-politikamiz.pdf (E.T. 28.05.2017)

⁹³ 29 Mart 2017 tarihli MGK Basın Bildirisi, para. 3.

⁹⁴ Başbakan Yıldırım, "Harekât kapsamında 2 bin 15 kilometrekarelik bir alanın emniyete alındığını, El Bab'ın alınmasının ardından, bu bölgeye Özgür Suriye Ordusu'nun ve Türkiye'den giden Suriyelilerin yerleştiğini ve hayatın normale döndüğünü" ifade etmiştir. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/firat-kalkani-bitti> (E.T. 25.05.2017)

bitmiştir, bundan sonra ihtiyaç olması halinde artık yapılabilecek bir hareket artık başka bir isimle anılacak” demiştir.⁹⁵

Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı, Harekâttan daha önce doğmuştur. Musul'daki Türk Konsolosluk personelinin rehin alınıp serbest bırakılması sonrası, aşağıda ele alınacak olan 2 Ekim 2014 tarih ve 1071 sayılı TBMM Kararı ile “Türkiye'nin ulusal güvenliğine yönelik terör tehdidi ve her türlü güvenlik riskine karşı uluslararası hukuk çerçevesinde gerekli her türlü tedbiri almak,⁹⁶ Irak ve Suriye'deki tüm terörist örgütlerden ülkemize yönelebilecek saldırıları bertaraf etmek ...” ifadesiyle de bireysel meşru müdafaa hakkına da işaret eden ve Hükümete 2013 Kararı ile TSK'nın yurt dışına gönderilmesi konusunda verilen iznin süresini bir yıl daha uzatılmıştır. Ayrıca Türkiye, 20 Temmuz 2015 tarihinde DAES tarafından gerçekleştirilen Suruç saldırısından sonra 24 Temmuz 2015 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi üyelerine ve BM Genel Sekreteri'ne “Belli ki, Suriye'deki rejim, Suriye kaynaklı ve Türkiye'nin ve halkının güvenliğini tehlikeye atan bu tehditleri önlemekte ne yeterli ne de isteklidir. BM Sözleşmesi'nin 51'inci maddesi çerçevesinde, tek başına ya da kolektif şekilde kendini savunmak, uluslararası hukuka göre doğal hakkımızdır. Buna dayanarak, Türkiye, Küresel Koalisyonun üyeleriyle koordinasyon içinde hareket etmek de dâhil olmak üzere, Suriye'deki DAES'e karşı kendi vatandaşlarını ve topraklarını korumak ve terör tehdidinde karşı koymak için gerekli ve orantılı askeri hamleleri başlatmıştır...” ifadelerini içeren bir mektup göndermiştir.⁹⁷

Söz konusu TBMM Kararı ve mektup göz önünde bulundurulduğunda, aslında Türkiye'nin DAES saldırıları dolayısıyla Türkiye'nin karşı meşru müdafaa hakkının, Harekâttan daha önce başladığı ve bu hakkı kullanmaya başladığı ifade edilebilir.⁹⁸ Kanımızca Harekât,

⁹⁵ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/firat-kalkani-bitti> (E.T. 25.05.2017)

⁹⁶ Vurgu bize aittir.

⁹⁷ <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1157613-turkiye-cumhuriyeti-hukumetinden-bmye-tarihi-daes-mektubu> (E.T. 24.07.2017)

⁹⁸ Nitekim Musul'daki Türk Konsolosluk personelinin rehin alınıp serbest bırakılması sonrası, aşağıda ele alınacak olan 2 Ekim 2014 tarih ve 1071 sayılı TBMM Kararı ile “Türkiye'nin ulusal güvenliğine yönelik terör tehdidi ve her türlü güvenlik riskine karşı uluslararası hukuk çerçevesinde gerekli her türlü tedbiri almak (vurgu bize aittir), Irak ve Suriye'deki tüm terörist örgütlerden ülkemize yönelebilecek saldırıları bertaraf etmek ...” ifadesiyle de bireysel meşru müdafaa hakkına da işaret eden ve Hükümete 2013 Kararı ile TSK'nın yurt dışına gönderilmesi konusunda verilen iznin süresini bir yıl daha uzatılmıştır.

meşru müdafaa hakkının kullanılması sırasında alınan tedbirlerin bir boyutunu oluşturmaktadır. Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı, Fırat Kalkanı Harekâtının kapsamı ile sınırlandırılmaz.

c) Harekâta Diğer Devletlerin Tepkileri

Harekâta yönelik olarak çeşitli devletlerden farklı tepkiler gelmiştir. Suriye Dışişleri Bakanlığı, Harekâtle ilgili olarak yaptığı ilk açıklamada, "Türk tanklarının Suriye'ye girmesi Suriye'nin egemenliğinin ihlâlidir, kınıyoruz" ifadelerine yer verilmiştir.⁹⁹ Daha da öte Suriye, ülkesinde gerçekleşen Harekâtın uluslararası hukuka aykırı bir işgal olduğunu iddia etmiştir.¹⁰⁰

Ayrıca Suriye Hükümeti, Türkiye'nin El-Bab'daki askerî operasyonlarını kınamıştır. Suriye, BM Genel Sekreteri ve Güvenlik Konseyi Başkanına iki ayrı mektup yollamıştır. Suriye hükümeti, kınama mesajında Türkiye'nin El-Bab'da yürütmekte olduğu askeri operasyonlar ile Suriye halkına karşı suç işlediği ileri sürerek, Türkiye'nin söz konusu operasyonlarla Suriye'nin egemenliğine de saldırıda bulunduğunu iddia etmiştir.¹⁰¹

Rusya, Harekâta karşı çıkmamakla birlikte, temkinli bir yaklaşımla Harekâtın uluslararası hukuka uygun olması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁰² Daha sonra bir suikasta kurban giden Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov, Harekâta konusunda, "Bu Operasyonun başlatılmasına neden olan sebepleri anlıyoruz. Özellikle son aylarda Türkiye'de düzenlenen dehşet verici terör eylemlerinin azmettiricileri ve icracıları Suriye'den gelmiştir. Fakat bir "ama"sı var. Uluslararası hukuk gereği bu tip operasyonlar BM kararıyla ya da ülke yönetimin-

⁹⁹ <http://www.posta.com.tr/firat-kalkani-operasyonu-ikinci-gununde-haberi-1222721> (E.T. 29.05.2017)

¹⁰⁰ 14 Ekim 2016 tarihli BBC haberine göre, Rus Komsomolskaya Pravda gazetesine konuşan Suriye Cumhurbaşkanı, "Türkiye'nin Fırat Kalkanı Operasyonu'nun uluslararası hukuka aykırı bir işgal olduğunu" savundu. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37643394> (E.T. 29.05.2017)

¹⁰¹ <https://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-bm-nezdinde-turkiye-yikinadi/3729327.html> (E.T. 29.05.2017)

¹⁰² Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, "Uluslararası hukuk kurallarına ve prensiplerine aykırı olan hiçbir eylemi memnuniyetle karşılayamayız. ... uluslararası hukuka aykırı olan hiçbir şeyi desteklemiyoruz ve desteklemeyeceğiz" ifadelerini kullandı. <http://www.rtib.org/news/tr/1568> (E.T. 29.05.2017)

ce onaylanmalıdır. Maalesef üzüntüyle söylemek isteriz ki, bu talep yerine getirilmemiştir.¹⁰³ ifadelerini kullanmıştır. Görüldüğü gibi Rusya, Türkiye'nin Harekât gerekçesini haklı bulmakla ve Harekâta temelde karşı olmamakla birlikte, uluslararası hukuka uygun olması gerektiğini savunmaktadır. Ancak meşruiyet şartları olarak BM Güvenlik Konseyi kararı ya da Suriye'nin rızasını şart koşarken meşru müdafaa gerekçesini göz ardı etmektedir.

İran da Rusya gibi, temelde Harekâta karşı çıkmamakla birlikte, Harekâtın Suriye ile işbirliği içinde yapılması gerektiğini ifade etmiştir. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Behram Kasimi, yaptığı yazılı açıklamada, "Suriye topraklarındaki terörist gruplarla mücadele, uluslararası hukukun temel ilkelerinden biri olan o ülkenin toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarına saygı gösterilerek merkezî yönetimle koordineli şekilde yapılmalı" görüşünü ileri sürmüştür.¹⁰⁴ İran, sorunu genel olarak terörle mücadele çerçevesinde değerlendirmiş, Türkiye'nin meşru müdafaa hakkını göz ardı etmiştir.

İsrail, Harekâtı desteklemiştir. DAES'in İsrail sınırlarında da tehdit oluşturabileceğini ifade eden İsrail Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Amira Oron, "Bu yüzden bu tehdidin farkında olmak çok önemli. Bunun Türk halkının yaşamını nasıl etkilediğini görüyoruz. Türkiye, sınırlarında DAES'in olmasına izin veremez. Türkiye ile hemfikiriz ve destekliyoruz. ... Türk hükümeti DAES tehdidini engellemek için kararlar almaktadır." değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁰⁵ Görüldüğü gibi, yapılan açıklamada hukuksal herhangi bir değerlendirme yapılmamakla birlikte, Türkiye'nin dayandığı meşru müdafaa gerekçesinin İsrail tarafından haklı görüldüğü ifade edilebilir.

Fransa Harekâtı desteklemiştir. Fransa Dışişleri Bakanlığında yapılan yazılı açıklamada, "Fransa, uluslararası koalisyonun ortağı olan Türkiye'nin IŞİD'le mücadeledeki çabalarını yoğunlaştırmasını memnuniyetle karşılamaktadır" ifadesine yer verilmiştir. Almanya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Schaefer, Harekâtla ilgili olarak "Türkiye'nin

¹⁰³ <http://www.amerikaninsesi.com/a/rusya-dan-turkiye-ye-uluslararası-hukuk-uyarisi/3526825.html> (E.T. 29.05.2017)

¹⁰⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/cerablus-operasyonuna-irandan-ilk-resmi-tepki-40208462> (E.T. 29.05.2017)

¹⁰⁵ <http://aa.com.tr/tr/dunya/israilden-turkiyeye-cerablus-destegi/635036> (E.T. 29.05.2017)

terörist faaliyetlere karşı mücadele etmesinin meşru hakkı olduğunu düşünüyoruz ve Türkiye'yi bu ölçüde destekliyoruz" demiştir.¹⁰⁶ Açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla, Fransa, Harekâti DAES'le uluslararası mücadele kapsamında desteklerken, Almanya, Türkiye'nin meşru müdafaa hakkını kabul etmektedir.

ABD, Harekâtın başında Türkiye'ye destek vermiştir. Beyaz Saray Sözcüsü Earnest "NATO müttefikimiz Türkiye IŞİD karşıtı çabalara değerli katkılar sundu. Bu da (operasyon) son örneği." ifadelerini kullanmıştır. Ancak TSK'ya ait savaş uçaklarının Cerablus ve Menbiç arasındaki, YPG mevzilerini vurması ve ÖSO'nun Cerablus'un güneyindeki YPG'nin kontrolündeki Cubel Kusa ve El-Amerne köylerini alması üzerine, ABD Savunma Bakanlığı Sözcüsü Cook, yaptığı yazılı açıklamada "IŞİD'in olmadığı alanlarda çatışmanın kabul edilemeyeceğini ve derin kaygı yarattığını açıkça belirtmek isteriz. ABD bu faaliyetlerde yer almamaktadır, bu çatışmalar ABD güçleri tarafından koordine edilmemekte ve desteklenmemektedir." ifadesini kullanmıştır.¹⁰⁷ Açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla, ABD, Türkiye'nin DAES'e karşı meşru müdafaa hakkını kabul etmekle birlikte, YPG'ye karşı meşru müdafaa hakkını desteklemiyor görünmektedir.

Harekâta uluslararası tepkiler konusunda genel bir değerlendirme yapılacak olursa, büyük ölçüde Türkiye'nin meşru müdafaa hakkının varlığının kabul edildiği görülmektedir. Ancak Suriye tümüyle Harekâta karşı çıkarken, müttefikleri olan Rusya ve İran, Türkiye'nin meşru müdafaa hakkını göz ardı ederek, sorunu terörizmle mücadele çerçevesinde değerlendirmişlerdir.

5- İç Hukuk Açısından Fırat Kalkanı Harekâti

Harekât, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ülkesi dışında, yabancı bir devletin ülkesinde, Suriye Arap Cumhuriyeti ülkesinde gerçekleştirilen bir kuvvet kullanma eylemidir. Anayasanın 92/1. maddesine¹⁰⁸

¹⁰⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/dunya-ulkeleri-cerablus-operasyonuna-neded-40207222> (E.T. 29.05.2017)

¹⁰⁷ <http://www.dunyabulteni.net/manset/375731/abdden-firat-kalkani-operasyonuna-celiskili-tepkiler> (E.T. 29.05.2017)

¹⁰⁸ Madde 92 - Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkele-

göre, uluslararası hukukun meşru saydığı hallerde TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesine izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir (TBMM). İç hukukumuzda göre, Hükümetin TSK'yı yurt dışına gönderme konusunda karar alabilmesi için TBMM tarafından bir kararla yetkilendirilmesi gerekmektedir.¹⁰⁹

Suriye konusundaki ilk TBMM kararı, 2 Ekim 2012 tarihli ve 1025 sayılı Karar'dır.¹¹⁰ Söz konusu Karar'ın daha çok Suriye devletinin saldırılarına karşı meşru müdafaa amaçlı alındığı görülmektedir. Bu husus Kararda, "Suriye Arap Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerince yürütülen askeri harekâtlar kapsamında, 20 Eylül 2012 tarihinden itibaren ülkemiz topraklarına da saldırgan eylemler yönelmiş ve müteaddit uyarılarımıza ve diplomatik girişimlerimize rağmen bu eylemler devam etmiştir. Ülkemiz topraklarına yönelik söz konusu saldırgan eylemler silahlı saldırı eşiğindedir.¹¹¹ Bu durum, ulusal güvenliğimize ciddi tehdit ve riskler oluşturan bir aşamaya ulaşmıştır. Bu itibarla, ülkemize yönelebilecek ilave risk ve tehditlere karşı zamanında ve süratle hareket etmek ve gerekli tedbirleri almak ihtiyacı hâsıl olmuştur." ifadeleriyle dile getirilmiştir.

Suriye'deki durumun devam etmesi üzerine, Hükümete TBMM tarafından verilen izin, 3 Ekim 2013 tarihli ve 1047 sayılı Karar¹¹² ile

re gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

¹⁰⁹ TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesi konusunda bkz. Erdem Denk, Silahlı Kuvvet Kullanımıyla İlgili TBMM Kararları, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s. 140 vd.

¹¹⁰ "Suriye'deki Durumun Oluşturduğu Tehdit ve Riskler Çerçevesinde Hudut, Şümül, Miktar ve Zamanı Hükümetçe Takdir ve Tespit Edilmek Kaydıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesi ve Görevlendirilmesi İle Gerekli Düzenlemelerin Hükümet Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Yapılması İçin, Anayasa'nın 92'nci Maddesi Uyarınca Bir Yıl Süreyle İzin Verilmesine Dair Karar." Metin için bkz. R.G. 06.10.2012 tarih ve 28433 sayı

¹¹¹ Vurgu bize aittir.

¹¹² "Suriye'deki Durumun Oluşturduğu Tehdit ve Riskler Çerçevesinde Hudut, Şümül, Miktar ve Zamanı Hükümetçe Takdir ve Tespit Edilmek Kaydıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesi ve Görevlendirilmesi İle Gerekli Düzenlemelerin Hükümet Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Yapılması İçin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 04.10.2012 Tarihli ve 1025 Sayılı Kararıyla Hükümete Verilen İzin Süresinin Anayasa'nın 92'nci Maddesi Uyarınca 04.10.2013 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha Uzatılmasına Dair Karar." Metin için bkz. R.G.

uzatılmıştır. Karara bakıldığında iznin gerekçeleri, “Suriye kaynaklı saldırılarda hayatını kaybeden vatandaşlarımız”, “Suriye kaynaklı kitlesel göç hareketinin muhtemel sonuçları itibarıyla ülkemiz yönünden dolaylı bir tehdit oluşturması” ve “Suriye rejiminin kimyasal silah da dâhil uluslararası hukuk (1925 tarihli Boğucu, Zehirleyici ve Benzer Gazların ve Bakteriyolojik Araçların Savaşta Kullanımının Yasaklanmasına İlişkin Protokol) tarafından yasaklanmış silahları kullanması, başta ülkemiz olmak üzere Suriye’nin komşularına yönelik yakın ve ciddi tehdidi de azami düzeye çıkarması, ... bu tarz silahların kullanılmasının engellenmesi ve caydırılmasının sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınmasını, ulusal güvenlik çıkarlarımız açısından zaruret arz eden seviyeye ulaştırması” olarak sıralanmıştır. BM Güvenlik Konseyi’nin 2118 (2013) sayılı kararına atıfta bulunmaktadır.

DAEŞ’in genişlemesi ve insanlık dışı eylemleri sonucu Türkiye’yi de tehdit ettiğinin görülmesinden, BM’nin DAEŞ ve El-Nusra olmak üzere El-Kaide bağlantılı terör örgüleriyle mücadele kararı almasından ve rehin alınan Musul’daki Türk Konsolosluk personelinin serbest bırakılmasından sonra¹¹³ Türkiye DAEŞ’le Mücadele Küresel Koalisyonuna katılmıştır.¹¹⁴ Ayrıca 2013 iznini uzatan 2 Ekim 2014 tarih ve 1071 sayılı Karar,¹¹⁵ Irak ve Suriye’ye yönelik izni birleştirmiştir. Karara “... uzatılan Suriye tezkeresini zaruri hâle getiren risklerin devam etmesi ve yeni unsurların da devreye girmiş olması ...” temel gerekçe olarak gösterilmiştir. Yeni unsurların nelerden ibaret olduğu ise Kararın Suriye’ye değinen kısımlarında yer almaktadır. Buna göre, “Türkiye’nin ulusal güvenliğine yönelik terör tehdidi ve her türlü güvenlik riskine karşı uluslararası hukuk çerçevesinde *gerekli her türlü*

04.10.2013 tarih ve 28785 sayı

¹¹³ DAEŞ, 11 Haziran 2014 tarihinde Musul’daki Türk Konsololuğuna girerek ve 49 Türk vatandaşını rehin almıştır. Rehin alınan konsolosluk personeli, 20 Eylül’de serbest bırakılmış, 2 Ekim’de TBMM 1071 sayılı Kararı almıştır.

¹¹⁴ BİLGESAM Rapor No: 67, s. 40

¹¹⁵ “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Gerektiği Takdirde Sınır Ötesi Harekât ve Müdahalede Bulunmak Üzere Yabancı Ülkelere Gönderilmesi ve Aynı Amaçlara Yönelik Olmak Üzere Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye’de Bulunması, Bu Kuvvetlerin Hükümetin Belirleyeceği Esaslara Göre Kullanılması ile Risk ve Tehditlerin Giderilmesi İçin Her Türlü Tedbirin Alınması ve Bunlara İmkân Sağlayacak Düzenlemelerin Hükümet Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Yapılması İçin Anayasa’nın 92’nci maddesi Uyarınca Hükümete Bir Yıl Süreyle İzin Verilmesine Dair Karar.” Metin için bkz. R.G. 02.10.2014 tarih ve 29137 sayı (1. Mükerrer)

tedbiri almak,¹¹⁶ Irak ve Suriye'deki tüm terörist örgütlerden ülkemize yönelebilecek saldırıları bertaraf etmek ..." ve bu bağlamda "... uluslararası hukuk uyarınca Türk toprağı kabul edilen Süleyman Şah Saygı Karakolu'na dönük güvenlik riski" de yeni unsurlar olarak ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi, Türkiye, teröre karşı bireysel meşru müdafaa hakkını ilk kez 2014 Kararı ile gündeme getirmiştir. Kararda ayrıca, BM Güvenlik Konseyinin 2118 (2013), 2170 (2014) ve 2178 (2014), 1373 (2001) sayılı kararlarına atıfta bulunmaktadır. Kararda "*gerekli her türlü tedbiri almak*" ifadesiyle de bireysel meşru müdafaa hakkına da işaret edildiği görülmektedir.

Fırat Kalkanı Harekâtı başladığında, 3 Eylül 2015 tarih ve 1098 sayılı Karar¹¹⁷ yürürlükteydi. Bu Karar daha önce Hükümete 2014 Kararı ile TSK'nın yurt dışına gönderilmesi konusunda verilen iznin süresini bir yıl daha uzatmıştır. Kararda ilk kez terör örgütü DAES'in adı açıkça zikredilmiştir: "DEAŞ ve benzeri terör örgütleriyle mücadele amacıyla oluşturulan uluslararası koalisyon bünyesinde Türkiye'nin de iştirak ettiği faaliyetlerin sürdürülmesi önem taşımaktadır." Görüldüğü gibi, bu ifadeden Türkiye'nin DAES'e karşı bireysel meşru müdafaa hakkını kullanmaktan ziyade, DAES'le Mücadele Küresel Koalisyonu çerçevesinde mücadele etmesi konusunda Hükümete izin verildiği izlenimi doğmaktadır. Kararda ayrıca, "Türkiye'nin ulusal güvenliğine yönelik terör tehdidi ve her türlü güvenlik riskine karşı uluslararası hukuk çerçevesinde gerekli *her türlü tedbiri almak*,¹¹⁸ Irak ve Suriye'deki tüm terörist örgütlerden ülkemize bundan sonra da yönelebilecek saldırıları bertaraf etmek ..." ifadesiyle de bireysel meşru müdafaa hak-

¹¹⁶ Vurgu bize aittir.

¹¹⁷ "Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Terör Tehdidi ve Her Türlü Güvenlik Riskine Karşı Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Gerekli Her Türlü Tedbiri Almak, Irak ve Suriye'deki Tüm Terörist Örgütlerden Ülkemize Yönelebilecek Saldırıları Bertaraf Etmek ve Kitleli Göç Gibi Diğer Muhtemel Risklere Karşı Ulusal Güvenliğimizin İdame Ettirilmesini Sağlamak İçin Hudut, Şümul, Miktar ve Zamanı Hükümetçe Takdir ve Tayin Olunacak Şekilde, Gerektiğinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesi, Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye'de Bulunması ve Bu Kuvvetlerin Hükümetin Belirleyeceği Esaslara Göre Kullanılması İle Hükümet Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Gerekli Düzenlemelerin Yapılması İçin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 02.10.2014 Tarihli Ve 1071 sayılı Kararıyla Hükümete Verilen Bir Yıllık İzin Süresinin Anayasa'nın 92'nci maddesi Uyarınca 02.10.2015 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha Uzatılmasına Dair Karar." Metin için bkz. R.G. 08.09.2015 tarih ve 29469 sayı

¹¹⁸ Vurgu bize aittir.

kına da işaret edildiği görülmektedir. Dolayısıyla iç hukuk açısından değerlendirildiğinde, Fırat Kalkanı Harekâtı başladığı sırada, meşru müdafaa hakkı açısından Harekâtın hukuksal temellerinin TBMM Kararı ile mevcut olduğu görülmektedir. Kararda yine, BM Güvenlik Konseyinin 2170 (2014) ve 2178 (2014), 1373 (2001) sayılı kararlarına atıfta bulunmaktadır.

Harekât başladıktan sonra ise, izin süresinin yenilenmesi gerekmiş ve bu doğrultuda son olarak TBMM, 1 Ekim 2016 tarih ve 1128 sayılı Karar¹¹⁹ ile Hükümete yeniden yetki vermiştir. Kararda “DAEŞ ve diğer terör örgütlerinin Suriye’nin kuzeyindeki mevcudiyeti devam etmekte, bu terör örgütleri ülkemize yönelik silahlı eylemler ve bombalı intihar saldırıları gerçekleştirmektedir.” ifadesi, Türkiye’nin bireysel meşru müdafaa hakkının gerekçesini oluşturmaktadır. Böylece ilk defa bir TBMM kararında, DAEŞ’e karşı bireysel meşru müdafaa hakkının doğduğu açıkça ifade edilmiştir.¹²⁰ Karar, DAEŞ’le Mücadele Küresel Koalisyonunun faaliyetlerine katılmasına da yetki vermektedir.¹²¹ Kararda, BM Güvenlik Konseyinin yukarıda zikredilen kararlarının yanında, 2249 (2015) sayılı kararına da atıf bulunmaktadır.¹²²

Genel olarak Fırat Kalkanı Harekâtı, iç hukukumuz açısından değerlendirildiğinde Türkiye, ilk kez 2014 Kararı ile teröre karşı bireysel meşru müdafaa hakkını gündeme getirmiş ve hukuksal temellerini ortaya koymuştur. 2015 ve 2016 Kararları ile bireysel meşru müdafaa

¹¹⁹ “Türkiye’nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Terör Tehdidi ve Her Türlü Güvenlik Riskine Karşı Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Gerekli Her Türlü Tedbiri Almak, Irak ve Suriye’deki Tüm Terörist Örgütlerden Ülkemize Yönelebilecek Saldırıları Bertaraf Etmek ve Kitlemel GÖÇ Gibi Diğer Muhtemel Risklere Karşı Ulusal Güvenliğimizin İdame Ettirilmesini Sağlamak İçin Hudut, Şümul, Miktar ve Zamanı Hükümetçe Takdir ve Tayin Olunacak Şekilde, Gerektiğinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ülkelere Gönderilmesi, Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye’de Bulunması ve Bu Kuvvetlerin Hükümetin Belirleyeceği Esaslara Göre Kullanılması ile Hükümet Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Gerekli Düzenlemelerin Yapılması İçin Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 03.09.2015 Tarihli ve 1098 sayılı Kararıyla Hükümete Verilen Bir Yıllık İzin Süresinin Anayasa’nın 92’nci maddesi Uyarınca 02.10.2016 Tarihinden İtibaren 30.10.2017 Tarihine Kadar Uzatılmasına Dair Karar.” Metin için bkz. R.G. 02.10.2016 tarih ve 29845 sayı

¹²⁰ 2015 TBMM kararı, uluslararası koalisyon faaliyetleri çerçevesinde DAEŞ’le mücadeleyi zikretmekteydi.

¹²¹ “Türkiye’nin DAEŞ ve diğer terör örgütleriyle mücadele amacıyla oluşturulan uluslararası koalisyon bünyesinde iştirak ettiği faaliyetlerin sürdürülmesi de önem taşımaktadır.”

¹²² Söz konusu kararlar aşağıda ele alınacaktır.

hakkını daha da somutlaştırmıştır. İç hukuk açısından Harekâtın yapılması bakımından hukuka aykırı bir durum bulunmamaktadır.

Bu makalenin yazıldığı 2016 Ağustos ayı itibariyle, 2017 TBMM kararının içeriği doğal olarak henüz bilinmemekle birlikte, DAEŞ'le ve diğer terör örgütleri bu bağlamda PYD/YPG ile mücadele konusunda, bireysel meşru müdafaa hakkı çerçevesinde ifadelerin yer almasını beklemek mümkündür. Özellikle daha önceki kararlarda zikredilmeyen PYD/YPG terör örgütünün adı, ilk kez açıkça bir TBMM kararında yer alabilir.

6- Uluslararası Hukuk Açısından Fırat Kalkanı Harekâtı

Harekâtın uluslararası hukuk açısından değerlendirilebilmesi için öncelikle bazı saptamaların yapılması gerekmektedir. İlk olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı, gerek ülkesi içinden gerekse ülkesi dışından (çalışmamız bağlamında özellikle Suriye'den) silahlı saldırılar yapılmaktadır.

İkinci olarak, Türkiye'ye yapılan bu saldırılar, Suriye tarafından değil, özellikle DAEŞ terör örgütü tarafından gerçekleştirilmektedir. Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti'nin, DAEŞ'in Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni hedef alan eylemlerini desteklediği konusunda bilindiği kadarı ile herhangi bir veri bulunmamaktadır. DAEŞ aynı zamanda Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti'nin de bütünlüğünü hedef alan bir terör örgütüdür. Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti ülkesinin bir bölümü DAEŞ'in etkin denetimine geçmiş ve Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti'nin bu bölgelerde otoritesi ve denetimi ortadan kalkmıştır. Bu yüzden DAEŞ terörü gelişmiştir. Dolayısıyla DAEŞ'in Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni hedef alan eylemleri, doğrudan Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti'ne atfedilemez.

Üçüncü olarak, DAEŞ terör örgütü tarafından Türkiye'ye yapılan bu saldırılar, silahlı saldırı düzeyine ulaşmıştır.

Dördüncü olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu saldırıları bertaraf edebilmesi için gereken tedbirleri alması gerekmiştir. Bir devlet, ülkesi içinde faaliyet gösteren terörist örgütlere karşı mücadele etme hakkında sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ülkesi dışından başka bir ülkeden yani Suriye'deki terör örgütlerinden yapılan

saldırıları bertaraf edebilmesi için bunlara yönelik kuvvet kullanması gerekmiştir. Dolayısıyla Harekât, bir devletin (Türkiye Cumhuriyeti), başka bir devletin (Suriye Arap Cumhuriyeti) ülkesinde gerçekleştirdiği kuvvet kullanma eylemidir.

Beşinci olarak, Harekâtın hedefi, Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti, askeri güçleri ve toprak bütünlüğü değil, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı saldırıda bulunan terörist gruplardır.

Altıncı olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti ülkesinde DAES'e yönelik olarak gerçekleştirdiği Harekâtın Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti'nin açık ya da örtülü rızasına dayandığını söylemek mümkün değildir. Tam aksine Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti'nin Harekâtı uluslararası hukuka aykırı bulunduğu yönünde beyanları bulunmaktadır.

Yedinci olarak, bu durumda Harekâtın uluslararası hukuka uygun olup olmadığının değerlendirilmesi yapılmalıdır. Bilindiği üzere uluslararası hukuktaki en temel ilkelerden birisi, devletlerarasında *kuvvet kullanma yasağı*dır. BM Şartı'na göre, devletlerin uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınmaları gerekmektedir (mad. 2/4). Uluslararası hukukta kuvvet kullanmayı meşru kılan sınırlı sayıda gerekçe bulunmaktadır: *i) BM kararları çerçevesinde kuvvet kullanılması ve ii) meşru müdafaa hakkı.*¹²³

Türkiye de, Harekâtı uluslararası hukuk açısından hem BM Şartı'nın 51. maddesindeki meşru müdafaa hakkına, hem de BM Gü-

¹²³ Başka bir devletin ülkesinde kuvvet kullanma yetkisi konusunda, "davetle müdahale" de gündeme getirilmektedir. Elbette davetle müdahale durumunda, davet eden devletin ülkesinde, davet kapsamı çerçevesinde kuvvet kullanılması mümkündür. Ancak kuvvet kullanma yasağının istisnası kabul edilen BM kararları çerçevesinde kuvvet kullanılması ve meşru müdafaa hakkı, ülkesinde kuvvet kullanılan devletin rızası hilafına kuvvet kullanılması durumlarıdır. Davetle müdahale sonucu kuvvet kullanılması durumunda ise söz konusu devletin bu konudaki rızası mevcuttur. Bu durum gözden kaçırılmamalıdır. Suriye'nin Fırat Kalkanı Harekâtına daveti ya da rızası bulunmadığı için davetle müdahaleden söz edilemeyecektir. Davetle müdahale hakkında bkz. Abdullah Tunç, Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015

venlik Konseyi kararlarına dayandırmaktadır. Başbakanlık Koordinasyon Merkezinden “Fırat Kalkanı Operasyonu” hakkında yapılan basın açıklamasında, [“Fırat Kalkanı Operasyonu” Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 51’inci maddesinde yer alan Meşru Müdafaa Hakkı ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin DAES ile mücadeleye yönelik almış olduğu kararlar çerçevesinde sürdürülmektedir.”] denilmiştir.¹²⁴ Aşağıda bu genel saptamalar çerçevesinde konunun hukuksal boyutu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

a) BM Kararları Çerçevesinde Kuvvet Kullanılması

Uluslararası hukukta kuvvet kullanmayı meşru kılan gerekçelerden birisi, BM kararları çerçevesinde kuvvet kullanılmasıdır. BM Şartının VII. Bölümü çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla BM Güvenlik Konseyi kararıyla kuvvet kullanılması mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti, resmî açıklamalarında Fırat Kalkanı Harekâtının gerekçesi olarak, BM Şartı’nın 51. maddesinde düzenlenen meşru müdafaa hakkını gerekçe göstermekle birlikte, Hükümete TSK’nın yabancı ülkelere gönderilmesine izin veren ve yukarıda ele alınan TBMM kararlarında, BM Güvenlik Konseyi’nin çeşitli kararlarına atıfta bulunmaktadır. Bu kararlar, 1373 (2001), 2118 (2013), 2170 (2014), 2178 (2014) ve son olarak da 2249 (2015) sayılı kararlardır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, DAES’in genişlemesi ve insanlık dışı eylemleri sonucu Türkiye’yi de tehdit ettiğinin görülmesinden, BM’nin DAES ve El-Nusra olmak üzere El-Kaide bağlantılı terör örgüleriyle mücadele kararı almasından ve rehin alınan Musul’daki Türk Konsolosluk personelinin serbest bırakılmasından sonra Türkiye, DAES’le Mücadele Küresel Koalisyonuna katılmıştır.¹²⁵ Dolayısıyla Türkiye, Fırat Kalkanı Harekâtı çerçevesinde meşru müdafaa hakkını kullanırken, zaten daha önce terörle mücadele konusunda BM kararları çerçevesinde Uluslararası Koalisyonla da destek vermektedir.

¹²⁴ https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=2a0e4e31-1a6d-4d65-9074-cc8b7097d0f6 (E.T. 28.05.2017)

¹²⁵ BİLGESAM Rapor No: 67, s. 40

i) 28 Eylül 2001 tarih ve 1373 (2001) sayılı Karar

11 Eylül saldırıları üzerine alınan Karar,¹²⁶ 12 Eylül 2001 tarih ve 1368 (2001) sayılı Karara¹²⁷ atıfla, 11 Eylül terör saldırılarına karşı bireysel ve müşterek meşru müdafaa hakkını tanımaktadır. Her iki Karar da, aynı zamanda terörist eylemlerin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği tespitinde bulunmaktadır. Bu iki Karar, BM Şartının 51. maddesinin yeniden yorumlanmasını sağlamış ve meşru müdafaa hakkının kullanılmasına neden olan saldırı türlerinin kapsamına terör saldırılarını da dâhil etmiştir. TBMM'nin de Suriye ile ilgili kararlarında 1373 sayılı Karara atıfta bulunması, Türkiye'nin terör saldırılarına karşı bireysel ve müşterek meşru müdafaa hakkı olduğunu vurgulaması bakımından önemlidir.

ii) 27 Eylül 2013 tarih ve 2118 (2013) sayılı Karar

Daha önce de ifade edildiği gibi Kararla,¹²⁸ Suriye'nin elindeki kimyasal silahları imha etmesi, bu silahları kullanmaması ve Sözleşme kapsamında kurulan Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü ile işbirliği içinde olması gerektiğini öngörmektedir.

iii) 15 Ağustos 2014 tarih ve 2170 (2014) sayılı Karar

Kararda¹²⁹ DAEŞ'in terör eylemleri, şiddet içeren aşırı ideolojisi ve devam eden yoğun, sistematik ve yaygın insan hakları istismarı ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri kınanmıştır (para. 1). Kararda, 1373 (2001) sayılı Karara atıf yapılarak bu Karardaki yükümlülükler hatırlatılmıştır (para. 5). Kararda ayrıca yabancı terörist savaşçılar (para.7-10), terörizmin finansmanı (para. 11-17), (kuvvet kullanmayı içermeyen) çeşitli yaptırımlar (para. 18-21) ve raporlamaya ilişkin hükümler yer almaktadır. Karar, yabancı terörist savaşçılar kavramının tanımını yapmaktan kaçınmakla birlikte, DAEŞ, El-Nusra Cephesi ile El-Kaide ile bağlantılı tüm kişi, grup, girişim ve oluşumlar, yabancı terörist savaşçı olarak nitelendirilmiştir (para. 7). Kararda operatif hükümlere geçmeden önce BM Şartının VII. Bölümüne atıf yapılmakla

¹²⁶ S/RES/1373 (2001)

¹²⁷ S/RES/1368 (2001)

¹²⁸ S/RES/2118 (2013)

¹²⁹ S/RES/2170 (2014)

birlikte özellikle yaptırımlara ilişkin hükümlerde *kuvvet kullanma yetkisi veren herhangi bir ifade yer almamaktadır.*

iv) 24 Eylül 2014 tarih ve 2178 (2014) sayılı Karar

2178 sayılı Karar,¹³⁰ yabancı terörist savaşçılara yönelik olarak alınacak tedbirlere ilişkin bir karardır. Kararla birlikte ilk defa *yabancı terörist savaşçı*¹³¹ kavramının tanımı yapılmıştır. Yabancı terörist savaşçılara karşı uluslararası işbirliği konusunda devletlerin teşvik edildiği Kararda, alınacak tedbirler içinde mali tedbirler ve sınır tedbirleri gibi çeşitli tedbirler bulunurken *kuvvet kullanma konusunda herhangi bir hüküm yer almamaktadır.* Kararda, 1373 (2001) sayılı Karara da atıf yapılmıştır (para. 6, 12, 24, 25).

v) 20 Kasım 2015 tarih ve 2249 (2015) sayılı Karar

13 Kasım 2015 tarihinde Paris'te DAES tarafından gerçekleştirilen terör saldırısından sonra kabul edilen Kararın¹³² giriş bölümünde DAES, El-Nusra Cephesi ile El-Kaide ile bağlantılı tüm kişi, grup, girişim ve oluşumlar, uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit olarak nitelendirilmiştir. Suriye ve Irak'ta DAES denetimi altındaki bölgede, uluslararası hukuka, özellikle de BM Şartı, aynı zamanda uluslararası insan hakları, mülteci hukuku ve insanı hukuka uygun olarak, yukarıda zikredilen ve diğer terörist grupların faaliyetlerini engelleme ve bastırma kapasitesine sahip olan üye devletlere *gerekli tüm tedbirleri alma çağrısında* bulunulmuştur (para. 5). Kuvvet kullanma yetkisi veren BM Güvenlik Konseyi kararlarında genellikle BM Şartının VII. Bölümüne atıf yapıldığı görülmektedir. Kararda böyle bir atıf bulunmamaktadır.

¹³⁰ S/RES/2178 (2014)

¹³¹ Kararda, yabancı terörist savaşçı, "ikamet ettikleri veya vatandaşı oldukları devletlerinden başka bir devlete terör eylemlerini işleme, planlama, hazırlama ya da katılma veya silahlı çatışmayla ilgili olanlar dâhil terör eğitimi verme ya da alma amacıyla seyahat eden kişiler" olarak tanımlanmıştır (Giriş, para. 8). Yabancı terörist savaşçılar konusunda bkz. Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, Foreign Fighters under International Law, Academy Briefing No.7, October 2014

¹³² S/RES/2249 (2015)

b) Meşru Müdafaa Hakkı Çerçevesinde Kuvvet Kullanılması

Uluslararası hukukta kuvvet kullanmayı meşru kılan gerekçelerden birisi de, meşru müdafaa hakkıdır.¹³³ Aynı zamanda bir örf ve âdet kuralı olan meşru müdafaa hakkı, BM Şartının 51. maddesinde düzenlenmiştir: *“Bu Şartın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da müşterek meşru müdafaa hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyine bildirilir ve Konseyin işbu Şart gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.”*

Yukarıda ele alınan BM Güvenlik Konseyi kararlarına ilişkin olarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa, söz konusu kararlar, daha çok uluslararası topluma hitap eden, uluslararası toplumla birlikte hareket etmeyi öngören kararlardır. Doğrudan bireysel meşru müdafaa hakkına olanak tanıyan kararlar olarak gözükmemektedir. Nitekim Türkiye de, Fırat Kalkanı Harekâtı'nı, BM Kararlarından ziyade meşru müdafaa hakkına dayandıran resmî açıklamalarda bulunmaktadır. Resmî makamlar tarafından yapılan açıklamalar, Harekâtın meşru müdafaa hakkı çerçevesi yapıldığı yönündedir. Örneğin 28 Eylül 2016 tarihli MGK Basın Bildirisinde, *“Fırat Kalkanı Harekâtının, uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru müdafaa hakkımız çerçevesinde, Suriye'nin toprak bütünlüğü esas alınarak icra edildiği”* ifade edilmiştir.¹³⁴

Meşru müdafaa hakkı, mağdur devlet tarafından bireysel olarak kullanılabilceği gibi, diğer devletlerle birlikte müşterek olarak da kullanılabilir. Türkiye, Fırat Kalkanı Harekâtı ile meşru müdafaa hakkını bireysel olarak kullanmıştır. Türkiye'nin Harekâtı ÖSO ile birlikte gerçekleştirmiş olması, müşterek meşru müdafaa hakkını kullandığı anlamına gelmemektedir. Uluslararası Adalet Divanı, 27 Haziran 1986 tarihli *Nikaragua'da ve Nikaragua'ya Karşı Askeri ve Yarı Askeri Faaliyetler*

¹³³ Meşru müdafaa hakkı konusunda bkz. Berdal Aral, Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999

¹³⁴ 29 Eylül 2016 tarihli MGK Basın Bildirisi, para. 5

Davasında (Nikaragua Davası),¹³⁵ müşterek meşru müdafaa hakkı için, silahlı saldırının varlığı ve silahlı saldırıya uğrayan devletin başka bir devletten yardım istemesi şartları aramıştır. Dolayısıyla müşterek meşru müdafaa hakkında, bu hak, diğer devletlerle birlikte kullanılır ve saldırıya uğrayan devletin bunu ilan edip yardım istemesi gerekmektedir.¹³⁶

BM Şartı'nın 51. maddesine göre, üyelerin meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemleri hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirmeleri gerekmektedir. Bildiğimiz kadarı ile Türkiye, Fırat Kalkanı Harekâtına başladığında bunu resmî olarak BM Güvenlik Konseyi'ne bildirmemiştir. Güvenlik Konseyine bildirim yapılmaması, meşru müdafaa hakkını ortadan kaldıran bir durum değildir. Nitekim Uluslararası Adalet Divanı, *Nikaragua Davasında*,¹³⁷ bildirim yükümlülüğünün usule ilişkin bir yükümlülük olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin daha önce Kuzey Irak'ta yaptığı sınır ötesi operasyonlarda da, BM Güvenlik Konseyi'ne bildirim şartına uyulmadığı görülmektedir.¹³⁸ Bununla birlikte yukarıda da ifade edildiği gibi Türkiye, Harekâtla ilgili olmasa da 20 Temmuz 2015 tarihinde DAES tarafından gerçekleştirilen Suruç saldırısından sonra 24 Temmuz 2015 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi üyelerine ve BM Genel Sekreteri'ne "*Belli ki, Suriye'deki rejim, Suriye kaynaklı ve Türkiye'nin ve halkının güvenliğini tehlikeye atan bu tehditleri önlemekte ne yeterli ne de isteklidir. BM Sözleşmesi'nin 51'inci maddesi çerçevesinde, tek başına ya da kolektif şekilde kendini savunmak, uluslararası hukuka göre doğal hakkımızdır. Buna dayanarak, Türkiye, Küresel Koalisyon'un üyeleriyle koordinasyon içinde hareket etmek de dâhil olmak üzere, Suriye'deki DAES'e karşı kendi vatandaşlarını ve topraklarını korumak ve terör tehdidine karşı koymak için gerekli ve orantılı askeri hamleleri başlatmıştır...*" ifadelerini içeren bir mektup göndermiştir.¹³⁹ Bu mektup göz önünde bulundurulduğunda, aslında Türkiye'nin DAES saldırılarına karşı meşru müdafaa hakkını, Harekâttan daha önce kullanmaya

¹³⁵ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, ICJ Reports 1986, para. 211, 232

¹³⁶ Funda Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 59

¹³⁷ para. 200

¹³⁸ Hancılar, s. 111 vd.

¹³⁹ <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1157613-turkiye-cumhuriyeti-hukumetinden-bmye-tarihi-daes-mektubu> (E.T. 24.07.2017)

başladığı ifade edilebilir. Kanımızca Harekât, meşru müdafaa hakkının kullanılması sırasında alınan tedbirlerin bir boyutunu oluşturmaktadır. Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı, Fırat Kalkanı Harekâtı'nın kapsamı ile sınırlandırılmaz.¹⁴⁰

Meşru müdafaa hakkını kullanabilmek için, öncelikle mağdur devletin silahlı saldırıya uğramış olması gerekmektedir. Meşru müdafaa hakkı kullanılırken orantılılık, gereklilik ve aciliyet ilkelerine uyulması gerekmektedir. Aşağıda Harekât bağlamında bu hususlar ele alınacaktır.

i) Silahlı Saldırı

Meşru müdafaa hakkının kullanımının BM Şartında da yer alan en temel koşulu, bir "silahlı saldırının" mevcut olmasıdır.¹⁴¹ Bu saldırı, "silahlı" olmalıdır. Zira her saldırı, silahlı saldırı olarak kabul edilmemektedir. BM Şartında silahlı saldırının tanımı yapılmamıştır. Bununla birlikte BM Genel Kurulu, 14 Aralık 1974 tarihli ve 3314 (XXIX) sayılı Saldırının Tanımı Kararını¹⁴² kabul etmiştir. Karar'ın 3. maddesine göre, aynı zamanda BM Şartı'nın 51. maddesi anlamında silahlı saldırı olarak da kabul edilebilecek¹⁴³ şu fiiller saldırı niteliği taşır:

a) Bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devleti istila etmesi veya ona hücum etmesi veya ne kadar geçici olursa olsun, böyle bir istiladan veya hücumdan ileri gelen herhangi bir askeri işgal veya kuvvet yoluyla başka bir devletin ülkesinin veya bir bölümünün ilhakı;

b) Bir devletin silahlı kuvvetlerinin, başka bir devletin ülkesini bombardıman etmesi veya bir devletin diğer bir devletin ülkesine kar-

¹⁴⁰ Yukarıda da ifade edildiği gibi, DAES saldırıları halen sürmekte olduğu için, Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı sona ermemiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı, meşru müdafaa hakkının kullanılmasının yollarından birisidir. Saldırıların devam ettiği sürece Türkiye, meşru müdafaa hakkını kullanmaya devam edecektir. Bu hak, farklı yöntemlerle, farklı harekât isimleriyle kullanılabilir. Nitekim Başbakan Binali Yıldırım, katıldığı bir televizyon programında Harekâtın sona erdiğini teyit ederken, "Fırat Kalkanı Harekâtı bitmiştir, bundan sonra ihtiyaç olması halinde artık yapılabilecek bir hareket artık başka bir isimle anılacak" demiştir. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/firat-kalkani-bitti> (E.T. 25.05.2017)

¹⁴¹ Saldırı konusunda bkz. Yücel Acer, Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Roma Yayınları, Ankara, 2004, s. 81 vd.

¹⁴² A/RES/29/3314. Kararın Türkçe çevirisi için bkz. Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Ed.: Reşat Volkan Günel, 7. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 141

¹⁴³ Keskin, s. 48

şısı herhangi bir şekilde silah kullanması;

c) Bir devletin liman veya kıyılarının diğer bir devletin silahlı kuvvetleri tarafından abluka altına alınması;

d) Bir devletin silahlı kuvvetleriyle başka bir devletin kara, deniz veya hava kuvvetlerine veya deniz veya hava filolarına saldırması;

e) Bir devletin başka bir devlette sonucusuyla yapılan bir anlaşmaya göre bulunan silahlı kuvvetlerinin o anlaşmada öngörülen hükümlere aykırı şekilde kullanılması veya bu silahlı kuvvetlerinin varlığının bu ülkede anlaşmanın sona ermesinden sonra da sürdürülmesi;

f) Ülkesini başka bir devletin emrine veren bir devletin, ülkesinin o devlet tarafından üçüncü bir devlete karşı saldırı amacıyla kullanılmasına izin vermesi;

g) Bir devlet tarafından veya bir devlet adına diğer bir devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması.

Meşru müdafanın klasik uygulamasında, silahlı saldırının bir devletten başka bir devlete yönelik olması söz konusudur. Ancak ABD’de gerçekleşen 11 Eylül saldırıları, terörizmle mücadele ve meşru müdafaa hakkı açısından bir dönüm noktası olmuştur. Zira terör örgütleri gibi devlet dışı aktörlerden saldırı söz konusu olmuş¹⁴⁴ ve bu durum klasik meşru müdafaa hakkının sınırlarını zorlamıştır. ABD’ye yönelik 11 Eylül saldırıları sonrası, BM Güvenlik Konseyi, 1368 ve 1373 sayılı kararlarında, bu eylemlerin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini, ABD’nin bireysel ve müşterek meşru müdafaa hakkının bulunduğu kabul etmiştir. Nitekim yukarıda da ifade edildiği gibi, TBMM’nin Suriye ile ilgili kararlarında 1373 sayılı Karara atıfta bulunması, Türkiye’nin terör saldırılarına karşı bireysel ve müşterek meşru müdafaa hakkı olduğunu vurgulaması bakımından Harekâtın hukuksal gerekçesine dayanak oluşturmaktadır.

¹⁴⁴ Bkz. Ahmet Hamdi Topal, Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı, Beta Yayınları, İstanbul, 2005, s. 116 vd. Uluslararası terörizme karşı kuvvet kullanma konusunda ayrıca bkz. Fatma Taşdemir, Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, USAK Yayınları, Ankara, 2006

Suriye'den Türkiye'ye yönelik DAES terör örgütünün eylemleri, Saldırının Tanımına ilişkin Kararın (f) ve (g) bendi bağlamında Suriye Arap Cumhuriyeti Devleti'ne doğrudan atfedilemese de, bir saldırı söz konusudur. Zira Harekâtın yapıldığı bölge açısından değerlendirilecek olursa, Suriye'de bir otorite boşluğu bulunmaktadır. Suriye Devleti, bu bölgede egemenlik yetkilerini kullanamamakta, bu konuda aciziyet içerisinde bulunmaktadır.

Bu durumda meşru müdafaa hakkı Suriye Devletine değil, DAES'e yönelik olarak kullanılacaktır. Bu bağlamda DAES terör örgütünün terör saldırılarının silahlı saldırı düzeyine ulaşip ulaşmadığı meselesi, meşru müdafaa hakkının doğması bakımından önem taşımaktadır. Bu çerçevede terörist eylem türlerini teker teker ele almaktansa, tüm terörist eylemleri içeren kapsamlı bir ölçüte göre değerlendirme yapmak daha sağlıklı olacaktır.¹⁴⁵ Terör eylemlerinin kümülatif etkileri dikkate alınarak, sadece son terör eylemi değil, geriye doğru bütün terör eylemlerinin etkisi dikkate alınmalıdır.¹⁴⁶ DAES'in eylemleri, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, tekrar edilmeleri ve sürekliliği göz önünde bulundurulduğunda, DAES'in Türkiye'ye yönelik olarak gerçekleştirdiği terör eylemlerinin çok sayıda insanın ölümüne sebep olduğu, Türkiye'nin egemenliğini ihlal ettiği, basit eylemleri aştığı, belirli bir yoğunluk ve süreklilik çerçevesinde ciddi bir seviyeye, dolayısıyla silahlı saldırı seviyesine ulaştığı rahatlıkla ifade edilebilir.

ii) Orantılılık ve İşgal Tartışması

Meşru müdafaa hakkının sınırlarından birisi *orantılılık ilkesidir*. Orantılılık ilkesi, hem kuvvet kullanma hukuku (*jus ad bellum*), hem de silahlı çatışmalar hukuku (*jus in bello*) açısından önem taşımaktadır.¹⁴⁷ BM Şartı'nın 51. maddesinde yer almamasına rağmen, örf ve âdet hukukundan kaynaklanan orantılılık, saldırıyı durduracak ve etkilerini ortadan kaldıracak ölçüde kuvvete başvurulmasıdır.¹⁴⁸ Kuvvet kullanma hukuku bakımından değerlendirildiğinde, yukarıda da ifade edildiği gibi, terör eylemlerinin kümülatif etkileri dikkate alınarak sadece

¹⁴⁵ Topal, s. 121

¹⁴⁶ Gündüz, s. 152

¹⁴⁷ David Kretzmer, "The Inherent Right to Self-Defence and Proportionality in Jus Ad Bellum", *EJIL*, 2013, Vol. 24, No. 1, s. 236

¹⁴⁸ Pazarıcı, s. 120

son terör eylemi değil, geriye doğru bütün terör eylemlerinin etkisi ile uygun güç kullanılması uygundur.¹⁴⁹ Fırat Kalkanı Harekâtı, operasyonel açıdan bakıldığında, yoğun olarak DAES'e yönelik olarak gerçekleşmiştir. DAES'in eylemleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, DAES saldırılarının engellenebilmesi için Fırat Kalkanı Harekâtı ölçüsünde bir savunmanın yapılması, orantılılık ilkesine uygundur. Harekât sonunda, hedeflenen alan, DAES militanlarından arındırılmıştır. TSK, hedeflenen alanın dışına çıkmamıştır. Bu açıdan bakıldığında da orantılılık ilkesine riayet edildiği söylenebilir.¹⁵⁰

Kuvvet kullanma hukuku bakımından Harekâtın meşruiyeti ile ilgili olarak tartışma konusu olabilecek hususlardan birisi de, Harekât sona ermesine rağmen TSK'nın Suriye topraklarında kalmaya devam etmesidir. Zira Harekât'ın sona ermesine rağmen, TSK'nın Suriye topraklarında bulunması, orantılılık ilkesinin ihlâli olarak değerlendirilip, meşru müdafaa hakkının sınırlarının aşıldığı ileri sürülebilir. Ancak unutulmamalıdır ki, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, saldırının etkilerini ortadan kaldıracak ölçüde bir kuvvet kullanımı, meşru müdafaa hakkı kapsamında değerlendirilecektir. Dolayısıyla DAES unsurlarının, TSK'nın temizlediği bölgelere tekrar yerleşmesinin mümkün olmadığı kesinleşmesine kadar, TSK'nın bu bölgelerde kalması, orantılılık ilkesine aykırı sayılmayacaktır. Zira bölgede bir otorite boşluğu vardır ve bu boşluk devam ettiği sürece TSK burada bulunabilir. Meşru müdafaa hakkı, bu bakımdan sınırları çerçevesinde kullanılmıştır. Harekât sona erse de, saldırının etkileri tamamen bertaraf edilmiş değildir. DAES, bölgede faaliyetlerine devam etmektedir. Bu yüzden Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı devam etmektedir.

¹⁴⁹ Gündüz, s. 152

¹⁵⁰ Türkiye, Harekât'a ilgili olmasa da 20 Temmuz 2015 tarihinde DAES tarafından gerçekleştirilen Suruç saldırısından sonra 24 Temmuz 2015 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi üyelerine ve BM Genel Sekreteri'ne "Belli ki, Suriye'deki rejim, Suriye kaynaklı ve Türkiye'nin ve halkının güvenliğini tehlikeye atan bu tehditleri önlemekte ne yeterli ne de isteklidir. BM Sözleşmesi'nin 51'inci maddesi çerçevesinde, tek başına ya da kolektif şekilde kendini savunmak, uluslararası hukuka göre doğal hakkımızdır. Buna dayanarak, Türkiye, Küresel Koalisyonun üyeleriyle koordinasyon içinde hareket etmek de dâhil olmak üzere, Suriye'deki DAES'e karşı kendi vatandaşlarını ve topraklarını korumak ve terör tehdidine karşı koymak için gerekli ve orantılı askeri hamleleri başlatmıştır..." ifadelerini içeren bir mektup göndermiştir (vurgu biz aittir). <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1157613-turkiye-cumhuriyeti-hukümetinden-bmye-tarihi-daes-mektubu> (E.T. 24.07.2017)

Meşru müdafaa hakkı, tehdidin devlet dışı aktörlerden kaynaklanması durumunda hedef devletin ülkesi üzerindeki egemenlik haklarından mahrum bırakılmasına imkân vermez.¹⁵¹ Bununla birlikte, otorite boşluğunun bulunduğu ve bu boşluğun hedef devlet tarafından doldurulmaması durumunda, terör saldırısına maruz kalan devletin gereken tedbirleri alması olağan kabul edilmelidir. Suriye’de de yönetimin aciziyeti dolayısıyla bir otorite boşluğu mevcuttur. Türkiye’nin güvenliğini sağlaması açısından otorite boşluğu bulunan bölgede gereken tedbirleri alması, orantılılık ilkesine aykırı kabul edilemez.

Bu konuyla bağlantılı olarak, Türkiye’nin, Harekâtın sona ermesine rağmen Suriye topraklarında kalmaya devam etmesinin orantılılık ilkesini ihlâl ettiği, meşru müdafaa hakkının sınırlarını aştığı iddiasının bir sonucu olarak, Türkiye’nin artık “işgalci” konumda olduğu yönünde tartışmalar da gündeme gelmektedir.¹⁵² İşgal rejimi, bir devlet ülkesi üzerinde, bu ülke devletinde hukuksal olarak ayrılmadan, yabancı askeri kuvvetlerin varlığı ve belirli bir süre bunların denetimi altında bulunma durumudur. İşgal ile istilayı da karıştırmamak gerekmektedir. İstila, bir devlet ülkesine yabancı askeri kuvvetlerin girmesini belirtir ve belirli bir süreklilik gösteren işgal rejiminden farklıdır. İşgal rejiminde işgalci devlet, işgal edilen ülke üzerinde doğrudan bir yönetim düzeni oluşturmaktadır. Bununla birlikte işgal rejiminde, denetim altına alınan devletin ülkesi, işgal devletinin ülkesini oluşturmamaktadır. İşgal devletinin, işgal edilen ülkeyi ülkesine katması uluslararası hukuka aykırıdır. 1907 tarihli La Haye IV. Kara Savaşı Kuralları Sözleşmesi, işgal rejimine ilişkin kurallar getirmektedir. İşgal rejiminde gerek işgal eden devletin, gerekse yerli halkın çeşitli hak ve yükümlülükleri bulunmaktadır.¹⁵³ Türkiye, denetim altına aldığı böl-

¹⁵¹ Topal, s. 153

¹⁵² Örneğin bkz. Shane Reeves-David Wallace, “Has Turkey Occupied Northern Syria?”, <https://www.lawfareblog.com/has-turkey-occupied-northern-syria/> (E.T. 11.05.2017); Salman Rafi Sheikh, “Turkey’s “Illegal Invasion” of Syria: Operation “Euphrates Shield” Turns Into Operation “Occupation”, <http://www.global-research.ca/turkeys-illegal-invasion-of-syria-operation-euphrates-shield-turns-into-operation-occupation/5548280> (E.T. 11.05.2017); Ryan Goodman, “Turkey’s US-Backed Operation in Syria Has Created an International Armed Conflict”, <https://www.justsecurity.org/33643/us-backed-turkey-operation-syria-creates-international-armed-conflict/> (E.T. 11.05.2017)

¹⁵³ Pazarıcı, s. 180 vd. İşgal rejimi hakkında ayrıca bkz. Ayşe Nur Tütüncü, İnsancıl Hukuka Giriş, Beta Yayınları, İstanbul, 2006, s.135 vd.; Françoise Bouchet-Saulni-

gelerde sivil halk üzerinde herhangi bir yönetim rejimi oluşturmamıştır. Türkiye'nin bölgede bulunması, askeri amaçlarla sınırlıdır ve işgal rejimini oluşturacak boyutta değildir.

Türk yetkililerin açıklamalarına bakıldığında da bu sonuca varılmaktadır. Dönemin Başbakan Yardımcısı Veysi Kaynak, "El Bab'ın da güvenliğini yine kendi jandarma ve polisleriyle sağlamak ve inşa ettiğimiz üs vasıtasıyla da bölgenin, El Bab'ın genel güvenliğini sağlamak durumundayız..." ifadeleriyle bu durumu dile getirmiştir. Kaynak'ın açıklamasına göre, bu yapılanma, kolluk gücü, jandarma-polis niteliğinde olacak ve Fırat Kalkanı Harekâtı'nın kapsadığı tüm bölgede görev üstlenecektir. Kolluk gücünün denetimi ise, **kurulan yerel meclisler aracılığıyla sağlanacaktır**. Kaynak, ayrıca, yerel halkın mülki amiri gibi davranmadıklarını, her birinde yerel meclislerin olduğunu, bu yerel meclislerin işleri koordine ettiğini, oradaki karmaşık bölgeyi yeniden inşa etmek için ne gerekiyorsa yapıldığını **ÖSO'nun** bu kapsamda ordu görevini üstleneceğini, terörle savaşacağını, jandarmanın ise onun altında huzuru sağlayan bir kolluk gücü olacağını ve benzer uygulamanın İdlib bölgesini de kapsayacağını da ifade etmiştir.¹⁵⁴

Açıklamadan da anlaşıldığı üzere, Harekât sona erdikten sonra, TSK, bölgede genel güvenliği, dolayısıyla Türkiye'nin güvenliğini sağlamak amacıyla bulunmaktadır. Bölgenin karar alma mekanizması, yerel meclisler aracılığıyla, kolluk gücü ise, yerel halktan oluşturulan jandarma ve polis gücüyle sağlanacaktır. Türkiye'nin Harekât bölgesini yönetme gibi bir amacı ve uygulaması yoktur. Yukarıda da ifade edildiği gibi, TSK, Türkiye'nin güvenliğini sağlamak amacıyla bölgede bulunmaktadır. Türkiye'nin bölgedeki askeri varlığı işgalci olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin **işgal rejimi uygulaması söz konusu değildir**.

Orantılılık ilkesi, silahlı çatışmalar hukuku (*jus in bello*) açısından da önem taşımaktadır. Orantılılık ilkesi, savaşçı statüsünde olmayanların zarar görmemesi veya özel mülkün aşırı ölçüde tahrip edilmemesiyle de ilgilidir. Meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerçekleştirilen

er, "İşgal Altındaki Yer" Maddesi, İnsancıl Hukuk Sözlüğü, Çev.: Selahattin Bağdatlı, İletişim Yayınları, 2002, s. 173 vd.

¹⁵⁴ Muharrem Sarıkaya, "Suriye'de Yeni Ordu Kuruluyor", Habertürk, 30 Haziran 2017

eylemin haklı bir savaş uygulaması olması, silahlı çatışmalar sırasında uyulacak kurallara uygun olduğu anlamına gelmemektedir. Meşru müdafaa hakkını kullanan devlet, uluslararası hukukun kabul etmediği yöntemlere başvurmaktan kaçınmakla yükümlüdür.¹⁵⁵ Orantılılık ilkesinin getirdiği sınırlamalardan birisi de, kullanılacak araçların da meşru savunmayı gerektiren ihlalle orantılı ve onun gerektirdiği araçlar olması gereğidir. Bu bağlamda, gereksiz sivil kaybına yol açılmaması gerekir.¹⁵⁶ Bu sınırlama, özellikle silahlı çatışmalar hukuku bağlamında karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁷ Cenevre Sözleşmelerine Ek I ve Ek II nolu Protokoller, sivillerin korunması konusunda ve orantılılık ilkesi konusunda hükümler içermektedir. Fırat Kalkanı Harekâtında orantılılık koşuluna uyulmuştur. Herşeyden önce Harekât sırasında kuvvet kullanımı makul ölçülerde kalmıştır. En başta sivillere zarar verilmemesi için azamî özen gösterilmiştir. Bu konudaki gereken tedbirler alınmıştır.¹⁵⁸

iii) Gereklik ve Aciliyet

Meşru müdafaa hakkının sınırlarından birisi de, *gereklik ilkesi*dir. BM Şartının 51. maddesinde yer almamasına rağmen, örf ve âdet hukukundan kaynaklanan gereklik ilkesi, mağdur devlet açısından saldırının durdurulabilmesi için kuvvet kullanılmasından başka bir seçeneğin kalmaması, kuvvet kullanılmasının zorunlu olmasıdır.

¹⁵⁵ Topal, s. 156

¹⁵⁶ Keskin, s. 51

¹⁵⁷ Silahlı çatışmalar sırasında orantılılık ilkesi için bkz. Melike Batur Yamaner, *Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması*, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 81

¹⁵⁸ 28 Eylül 2016 tarihli MGK Basın Bildirisinde, "Bu Harekât, kısa sürede çok ciddi bir darbe vurulan DEAŞ'la mücadelenin, başka terör örgütlerine alan açmadan ve sivillere zarar vermeden etkin şekilde yürütülebileceğinin bir örneği olarak değerlendirilmiştir." denilerek bu hususa dikkat çekilmiştir (para. 5) <http://www.mgk.gov.tr/index.php/28-eyluel-2016-tarihli-toplant> (E.T. 28.05.2017). Ayrıca Başbakanlık Koordinasyon Merkezinden "Fırat Kalkanı Operasyonu" hakkında yapılan basın açıklamasında, "Fırat Kalkanı Harekâtı sırasında sivillerin vurulduğuna veya hedef alındığına ilişkin iddialar gerçeği yansıtmamaktadır. Suriye'de icra edilen Harekât kapsamında bölgede yaşayan sivil halkın zarar görmemesi için Türk Silahlı Kuvvetleri her türlü tedbiri almakta ve bu konuda azami hassasiyet göstermektedir." ifadesi yer almıştır. https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=2a0e4e31-1a6d-4d65-9074-cc8b7097d0f6 (E.T. 11.05.2017)

Suriye, ülkesinden Türkiye'ye yönelik terör saldırılarını önlemekle yükümlüdür.¹⁵⁹ Ancak Suriye'nin belirli bölgelerinde bir otorite boşluğunun varlığı, yönetimin bu alanlardaki acziyeti ve gerekli devlet egemenliğini kuramamış olması, terör örgütlerinin söz konusu alanlara hâkim olması sonucu doğurmuştur. DAESH ve PYD/YPG terör örgütleri, otorite boşluğundan yararlanarak Türkiye yönelik saldırılar gerçekleştirmiş ve bu saldırılar sonucu birçok insan hayatını kaybetmiş, maddi zararlar doğmuş, Türkiye'nin egemenliği ihlal edilmiştir. Suriye, bu saldırıların önlenmesi konusunda yetersiz kalmış ve isteksiz davranmıştır.¹⁶⁰

Suriye yönetimi, ülkesinden Türkiye'ye yönelik saldırıları önleyebilecek durumda değildir. Foreign Policy verilerine göre, Suriye, 2016 yılının kırılğan devletler listesinde (*fragile states index*) 178 devletin 6. sırasında,¹⁶¹ Fund for Peace tarafından yayımlanan 2017 yılının kırılğan devletler listesi verilerine göre ise 178 devletin 5. sırasında yer almaktadır.¹⁶² Dolayısıyla DAESH'in Türkiye'ye yönelik saldırılarının engellenebilmesi için son çare olarak Türkiye açısından kuvvet kullanılması yolu kalmıştır. Zira Suriye DAESH terör örgütünün Türkiye'ye yönelik saldırılarını önleme konusunda gereken yeterliliğe ve isteğe sahip değildir. Türkiye, 20 Temmuz 2015 tarihinde DAESH tarafından gerçekleştirilen Suruç saldırısından sonra 24 Temmuz 2015 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi üyelerine ve BM Genel Sekreteri'ne "*Belli ki, Suriye'deki rejim,*

¹⁵⁹ BM Genel Kurulu'nun 24 Ekim 1970 tarihli ve 2625 (XXV) sayılı Devletler Arasında Birleşmiş Milletler Şartına Uygun Şekilde Dostane Münasebetler Kurmaya ve İşbirliği Yapmaya Dair Milletlerarası Hukuk İlkeleri Hakkında Bildiriye göre, her devlet, bir başka devletin içindeki sivil mücadele hareketleri ya da terörist hareketleri örgütlemek, kışkırtmak, bunlara yardımda bulunmak ya da bunların içinde yer almaktan ya da bu tür hareketlerin yürütülmesine yönelik olarak kendi toprakları içinde yürütülen örgütlü etkinliklere rıza göstermekten, bu paragrafta sözü edilen hareketler güç tehdidi ya da güç kullanımı içerdiği zaman, kaçınmakla yükümlüdür. A/RES/25/2625, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations.

¹⁶⁰ Suriye'deki durumun "isteksiz ve aciz devlet teorisi" açısından tartışılması konusunda bkz. Derya Aydın Okur, "İşid'e Karşı Suriye'de Yapılan Operasyonların Meşruiyeti Bakımından 'İsteksiz ya da Aciz Devlet' Teorisi", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, Temmuz 2015, s. 39-65

¹⁶¹ <http://foreignpolicy.com/fragile-states-index-2016-brexit-syria-refugee-europe-anti-migrant-boko-haram/> (E.T. 14.07.2017)

¹⁶² <http://fundforpeace.org/fsi/> (E.T. 14.07.2017)

*Suriye kaynaklı ve Türkiye'nin ve halkının güvenliğini tehlikeye atan bu tehditleri önlemekte ne yeterli ne de isteklidir.*¹⁶³ BM Sözleşmesi'nin 51'inci maddesi çerçevesinde, tek başına ya da kolektif şekilde kendini savunmak, uluslararası hukuka göre doğal hakkımızdır. Buna dayanarak, Türkiye, Küresel Koalisyonun üyeleriyle koordinasyon içinde hareket etmek de dâhil olmak üzere, Suriye'deki DAES'e karşı kendi vatandaşlarını ve topraklarını korumak ve terör tehdidine karşı koymak için gerekli ve orantılı askeri hamleleri başlatmıştır..." ifadelerini içeren bir mektup göndermiştir.¹⁶⁴

Gereklilik ilkesi, barışçı çözüm yollarının uygulanabilir ya da uygulanırsa bile etkili olmadığı anlamına gelir. Kuvvet kullanımına başvurmadan önce, barışçı çözüm yollarının tüketilmiş olması ya da barışçı çözüm yollarının sonuç vermeyeceğinin açık olması gerekir.¹⁶⁵ BM Şartı'nın 2/3. maddesi, BM üyelerinin "uluslararası nitelikli uyuşmazlıklarını uluslararası barış, güvenlik ve adaleti tehlikeye düşürmeyecek şekilde, barışçı yollarla çözeceklerini öngörmektedir. Ancak BM Şartı, devletleri muhatap almaktadır. Teröristler bu sistemin dışındadırlar. Teröristlerin saldırılarının önlenmesi için barışçıl yöntemler denense bile, bu hiçbir şekilde teröristlerle müzakereyi de kapsayan bir yükümlülük olarak anlaşılmamalıdır.¹⁶⁶ Doğrudan Türkiye ve DAES arasında olmasa bile, genel olarak Suriye'deki durum için barışçı yollar tüketilmiştir. Taraflara ateşkes çağrısı yapılmış, Annan Planı devreye sokulmuş, BM Güvenlik Konseyi de 2042 sayılı Kararla bunu onaylamış olmasına rağmen taraflar ateşkes kurallarına uymamıştır. 2043 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile oluşturulan BM Gözlemci Misyonundan (UNSMIS) da ateşkesin sağlanması konusunda bir sonuç alınamamıştır. ABD, Avrupa Birliği ve Arap Birliğinin uyguladığı yaptırımlar etkili olamamıştır. Diğer bir ifade ile barışçı çözüm yolları tüketilmiştir.¹⁶⁷

¹⁶³ Vurgu bize aittir.

¹⁶⁴ <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1157613-turkiye-cumhuriyeti-hukumetinden-bmye-tarihi-daes-mektubu> (E.T. 24.07.2017). Taşdemir'e göre de Türkiye, DAES ve PYD/YPG'ye karşı "yönetilemeyen alan", "aciziyet" ve "devam eden saldırı" ölçütleri çerçevesinde Suriye'ye bireysel meşru müdafaa hakkına sahiptir. Fatma Taşdemir, "Kuvvet Kullanma Hukuku (Jus Ad Bellum) Açısından IŞİD İle Mücadele", Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk, Ed.: Fatma Taşdemir, Nobel Yayınları, Ankara, 2016, s. 83

¹⁶⁵ Topal, s. 151

¹⁶⁶ Hancılar, s. 74

¹⁶⁷ Ülkü Halatçı Ulusoy, "Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde

Meşru müdafaa hakkında *aciliyet ilkesi*, kuvvet kullanımının derhal yapılmasını gerektirir. Saldırı ile savunma arasında zaman bakımından bir kopukluk bulunmamalıdır. Türkiye'nin meşru müdafaa hakkı bu açıdan değerlendirildiğinde, aciliyet ilkesine riayet edildiği söylenebilir. Zira DAESH saldırıları süreklilik göstermektedir. Terör saldırıları devam eden bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin hala devam eden terör saldırısı altında olduğu söylenebilir. Bir saldırının varlığı da meşru müdafaa hakkını doğurur. Ayrıca 20 Ağustos 2016 tarihinde Gaziantep'te bir sokak düğününde canlı bomba eylemi sonucu 51 kişi hayatını kaybetmiş, 23 Ağustos günü ise, yine Gaziantep'in Karkamış ilçesine roket saldırısı düzenlenmiştir. Harekât ise 24 Ağustos günü başlamıştır. Dolayısıyla son saldırılar ve savunma arasında zaman boşluğu bulunmamaktadır. Bu açıdan da aciliyet ilkesine riayet ettiği söylenebilir.¹⁶⁸

Sonuç

Suriye'nin belirli bölgelerinde bir otorite boşluğunun varlığı, yönetimin bu alanlarda gerekli devlet egemenliğini kuramamış olması, terör örgütlerin söz konusu alanlara hâkim olması sonucu doğurmuştur. DAESH ve PYD/YPG terör örgütleri, otorite boşluğundan yararlanarak Türkiye yönelik saldırılar gerçekleştirmiş ve bu saldırılar sonucu birçok insan hayatını kaybetmiş, maddi zararlar doğmuş, Türkiye'nin egemenliği ihlal edilmiştir. Türkiye'nin bu saldırıları bertaraf etmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu yüzden Fırat Kalkanı Harekâtı'nı gerçekleştirmiştir.

Harekâtın iç hukuk ve uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi yapıldığında, Türkiye, Harekâtı gerçekleştirebilmek için iç hukukta gereken TBMM kararlarını almış, iç hukuk açısından Harekât'ın meşru temellerini oluşturmuştur. Uluslararası hukuk açısından değerlendirildiğinde ise, başka bir devletin ülkesinde kuvvet kullanma yet-

¹⁶⁸ Koruma Sorumluluğu", *TAAD*, Yıl 4, Sayı 14, Temmuz 2013, s. 288
Nitekim Başbakanlıktan yapılan açıklamaya göre, "23.08.2016 tarihinde Gaziantep'in Karkamış ilçesine yapılan roket saldırıları üzerine, halkımızın can ve mal güvenliğini korumak ve yapılan sınır ihlallerini önlemek amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından operasyon başlatılmıştır." https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=3bc66a60-96f3-46e1-8de5-6eeb0dd2efef (E.T. 28.05.2017)

kisi, BM Güvenlik Konseyi kararları ya da meşru müdafaa hakkı ile mümkün olmaktadır. Türkiye, Harekâtı bireysel meşru müdafaa hakkına dayandırmıştır. Harekâtın ana amacını meşru müdafaa hakkının kullanılması oluşturmaktadır.

Meşru müdafaa hakkı açısından değerlendirildiğinde ise Suriye, terör örgütlerinin saldırılarının önlenmesi konusunda yetersiz kalmış ve isteksiz davranmıştır. Bu saldırıların “silahlı saldırı” boyutuna ulaşacak düzeyde yoğun ve ciddi olması sebebiyle, Türkiye’nin meşru müdafaa hakkı doğmuştur. Terör örgütlerinin saldırıları, bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Zira bir bütün olarak değerlendirildiğinde, silahlı saldırı düzeyinde olduğu açıktır.

Bu saldırıların durdurulması için, Türkiye açısından kuvvete başvurma en son çare olmuştur. Türkiye’nin meşru müdafaası orantılı olmuştur. Türkiye, meşru müdafaa hakkını saldırıyı bertaraf edecek ölçüde kullanmış ve sivillerin zarara uğramaması için gereken tedbirleri almıştır. Bu yüzden Türkiye, meşru müdafaa hakkını kullanabilmek için Fırat Kalkanı Harekâtı’nı gerçekleştirmiştir.

Diğer devletlerin, büyük ölçüde Türkiye’nin meşru müdafaa hakkının varlığını kabul ettikleri görülmektedir. Ancak Suriye Harekâta karşı çıkarken, Rusya ve İran, Türkiye’nin meşru müdafaa hakkını göz ardı ederek, sorunu terörizmle mücadele çerçevesinde değerlendirmişlerdir.

Kaynakça

- Acer Yücel, Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Roma Yayınları, Ankara, 2004
- Acun Can-Keskin Bünyamin, PKK’nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG, SETA Raporu, SETA Yayınları, 2. Baskı, 2017
- Aral Berdal, Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999
- Bingöl Oktay, Suriye’de Kürt Hareketi: PYD/YPG’nin PKK ve Bölgesel Kürt Dinamiği İle İlişkisi ve Türkiye’ye Etkileri, Rapor-014, 13.06.2016, Merkez Strateji Enstitüsü, https://www.academia.edu/26431683/Rapor_014_Suriyede_K%C3%BCrt_Hareketi_PYD_YPGnin_PKK_ve_B%C3%B6lgesel_K%C3%BCrt_Dinami%C4%9Fi_%C4%B0le_%C4%B0li%C5%9Fkisi_ve_T%C3%BCrkiye_Etkileri
- Denk Erdem, Silahlı Kuvvet Kullanımıyla İlgili TBMM Kararları, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011
- Erkmen Serhat, Suriye’de Kürt Hareketleri, ORSAM Rapor No: 127, Ankara, 2012

- Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, Foreign Fighters under International Law, Academy Briefing No.7, October 2014
- Goodman Ryan, "Turkey's US-Backed Operation in Syria Has Created an International Armed Conflict", <https://www.justsecurity.org/33643/us-backed-turkey-operation-syria-creates-international-armed-conflict/>
- Güçtürk Yavuz, İnsanlığın Kaybı Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu, SETA Yayınları, Ankara, 2014
- Gündüz Aslan, Milletlerarası Hukuk, Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Ed.: Reşat Volkan Günel, 7. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2014
- Gürler Recep Tayyip-Özdemir Ömer Behram, "El Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm İŞİD", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Mayıs 2014
- Hancılar Özhan, PKK Terörizmi ve Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Açısından Kuvvet Kullanma Hakkı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011
- Hinnebusch Raymond-Zartman I. William, "UN Mediation in the Syrian Crisis: From Kofi Annan to Lakhdar Brahimi", International Peace Institute, New York, 2016
- International Committee of the Red Cross, Violence and The Use of Force, Geneva, 2011
- International Committee of the Red Cross, Annual Report 2012, Volume I, Geneva, 2013
- Kaya Erdem-Ünal Bekir, "Suriye'nin Kuzeyindeki PYD Yapılanması ve Türkiye", Orta Doğu'da Değişim ve Türkiye, Ed.: Atilla Sandıklı- Erdem Kaya, BİLGESAM Yayınları, İstanbul, 2014
- Kaya İslam Safa- Kara Süleyman Zahit, "Uluslararasılaşmış Silahlı Çatışmalarda İşlenen Savaş Suçları: Suriye Örneği", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 131, Temmuz 2015
- Keskin Funda, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998
- Kretzmer David, "The Inherent Right to Self-Defence and Proportionality in Jus Ad Bellum", *EJIL*, 2013, Vol. 24, No. 1
- Miş Nebi, "Suriye 2012", Ortadoğu Yılığ, Ed.: Kemal İnat-Muhittin Ataman, Açılım Kitap, İstanbul, 2013
- Okur Derya Aydın, "İşid'e Karşı Suriye'de Yapılan Operasyonların Meşruiyeti Bakımından 'İsteksiz ya da Aciz Devlet' Teorisi", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, Temmuz 2015
- Pazarıcı Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri 4. Kitap, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006
- Reeves Shane-Wallace David, "Has Turkey Occupied Northern Syria?", <https://www.lawfareblog.com/has-turkey-occupied-northern-syria>
- Sarıkaya Muharrem, "Suriye'de Yeni Ordu Kuruluyor", Habertürk, 30 Haziran 2017
- Saulnier, Françoise Bouchet "İşgal Altındaki Yer" Maddesi, İnsancıl Hukuk Sözlüğü, Çev.: Selahattin Bağdatlı, İletişim Yayınları, 2002
- Shany Yuval-Cohen Amichai-Mimran Tal, "ISIS: Is the Islamic State Really a State?", <https://en.idi.org.il/articles/5219>

- Sheikh Salman Rafi, "Turkey's "Illegal Invasion" of Syria: Operation "Euphrates Shield" Turns Into Operation "Occupation", <http://www.globalresearch.ca/turkeys-illegal-invasion-of-syria-operation-euphrates-shield-turns-into-operation-occupation/5548280>
- Şardan Tolga, "YPG, PKK'nın Suriye hareketidir", Milliyet, 13 Şubat 2016
- Taşdemir Fatma, Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, USAK Yayınları, Ankara, 2006
- Taşdemir Fatma, Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009
- Taşdemir Fatma, "Kuvvet Kullanma Hukuku (Jus Ad Bellum) Açısından IŞİD İle Mücadele", Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk, Ed.: Fatma Taşdemir, Nobel Yayınları, Ankara, 2016
- Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği, BİLGESAM Rapor No: 67, İstanbul, 2015
- Tezcan Ercüment-Taşdemir Fatma, Silahlı Çatışmalar Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Açısından Suriye İç Savaşının Analizi, Ankara Strateji Enstitüsü, Ankara, 2013
- Topal Ahmet Hamdi, Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı, Beta Yayınları, İstanbul, 2005
- Tunç Abdullah, Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015
- Tütüncü Ayşe Nur, İnsancıl Hukuka Giriş, Beta Yayınları, İstanbul, 2006
- Ulusoy Ülkü Halatçı, "Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu", *TAAD*, Yıl 4, Sayı 14, Temmuz 2013
- Yamaner Melike Batur, Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2007
- Yeşiltaş Murat-Özdemir Ömer Behram-Öncel Rıfat-Düz Sibel-Öztürk Bilgehan, Sınırdaki Düşman Türkiye'nin DAIŞ İle Mücadelesi, SETA Yayınları, İstanbul, 2016
- 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, Yayına Hazırlayanlar: Melike Batur Yamaner-A. Emre Öktem-Bleda Kurtdarcan-Mehmet C. Uzun, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2008
- 2017 Yılına Girerken Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığının 2017 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2017-yili-basinda-dis-politikamiz.pdf